

Att hålla vägarna öppna

En studie över yrkeselevers studie- och framtidsplanering utifrån de nya förutsättningarna för högskolebehörighet i Gy 11

Sofia Eriksson och Anna Klippinger

Sofia Eriksson och Anna Klippinger
Vt 2012
Examensarbete, 15 hp
Studie- och yrkesvägledarprogrammet, 180 hp

Sammanfattning

I vår undersökning ville vi genom en empirisk studie undersöka hur några elever i åk 1 på yrkesprogram planerar sina studier utifrån de nya förutsättningarna i Gy11. De tre frågeställningar vi utgick ifrån var huruvida eleverna planerade att läsa in högskolebehörighet inom ramen för programmen, vilka faktorer som spelat in för elevernas beslut och hur de tänker om sin framtid. Metoden vi använde var kvalitativa intervjuer och totalt intervjuades åtta elever på tre olika yrkesprogram, fyra tjejer och fyra killar. Vid analys och diskussion har vi använt forskning och teori som beskriver vad som påverkar ungdomar i utbildnings- och karriärval. Vi har också tagit upp delar av den aktuella debatten gällande de nya förutsättningarna för högskolebehörigheten på yrkesprogrammen. För att öka förståelsen för yrkesprogrammets nya utformning ger vi även en historisk tillbakablick över yrkesutbildningens utveckling och en sammanfattning av de viktigaste besluten kring förändringarna. Våra resultat visar att sex av åtta elever planerar att läsa in högskolebehörighet inom ramen för gymnasieutbildningen. De orsaker som framkommer är, för två av eleverna, att de planerar att läsa vidare på högskola efter gymnasiet, övriga gör det som en säkerhetsåtgärd. Elevernas individuella val i gymnasiet går inte att se helt isolerat. För att få en bakgrund till detta undersökte vi även elevernas tankar inför gymnasievalet. Det finns en mängd faktorer som påverkat eleverna i deras beslut, såsom social bakgrund, kön, personer i omgivningen, studie- och yrkesvägledning, arbetsmarknadens utseende samt intresse och fallenhet. Den mest betydelsefulla faktorn, enligt vårt resultat, är dock att eleverna inte vill begränsa sina möjligheter inför framtiden. När det gäller elevernas tankar om framtiden visar våra resultat att de flesta planerar att börja arbeta direkt efter avslutad gymnasieutbildning.

Sökord: Gy11, yrkesprogram, högskolebehörighet, individuellt val, gymnasieval

Innehållsförteckning

Sammanfattning

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställningar	2
3. Bakgrund	2
3.1 Historisk tillbakablick över yrkesutbildningen.....	2
3.2 En reformerad gymnasieskola.....	4
3.2.1 Några problemområden	5
3.2.2 Högskolebehörighet på yrkesprogrammen	5
3.2.3 Behörighet till gymnasieprogrammen	6
3.2.4 Studie- och yrkesvägledningen.....	6
3.3 De viktigaste förändringarna för yrkesprogrammen i Gy 11.....	6
3.4 Den aktuella debatten.....	7
3.5 Vad påverkar elevernas val?.....	7
3.5.1 Social bakgrund.....	7
3.5.2 Studie- och yrkesvägledning.....	8
3.5.3 Kön.....	9
3.5.4 Andra påverkansfaktorer.....	9
3.6 En uppsats om gymnasieval.....	11
4. Teoretiskt perspektiv	11
5. Metod	12
5.1 Val av metod.....	12
5.2 Urval.....	13
5.2.1 Urval av skola.....	13
5.2.2 Urval av program och elever.....	13
5.3 Genomförande.....	14
5.4 Validitet och reliabilitet.....	15

5.5 Metoddiskussion.....	15
5.6 Etiska överväganden.....	16
6. Resultat.....	17
6.1 Programmen.....	17
6.1.1 Barn- och fritidsprogrammet (BF).....	18
6.1.2 Hantverksprogrammet med inriktning frisör (HVF).....	18
6.1.3 VVS- och fastighetsprogrammet (VF).....	18
6.2 Sammanfattning av intervjuerna.....	19
6.3 Elevernas planer vad gäller att läsa in respektive inte läsa in högskolebehörigheten.....	24
6.4 Faktorer som påverkat elevernas beslut.....	25
6.4.1 Föräldrars utbildningsbakgrund och könsperspektivet.....	25
6.4.2 Personer som påverkat elevernas val.....	26
6.4.3 Information och studie- och yrkesvägledning.....	27
6.4.4 Intresse och fallenhet.....	28
6.4.5 Arbetslivsrelaterade faktorer.....	29
6.5 Elevernas framtidsplaner.....	30
7. Analys och diskussion.....	31
7.1 Slutdiskussion.....	35
8. Referenser.....	39

1. Inledning

I vår utbildning till studie- och yrkesvägledare har vi fått kunskap om elevers val till gymnasieskolan. Vi har också fått ta del av statistik och forskning kring det stora antalet avhopp och byten som sker från gymnasieskolan. En inblick i den historiska bakgrunden till gymnasieskolans utformning har även ingått i vår utbildning. Under studietiden har vi, med intresse för vår kommande yrkesroll, följt debatten om förändringarna i den nya gymnasieskolan. I och med införandet av den nya läroplanen för gymnasieskolan, Gy 11, infördes en ny utformning av gymnasieprogrammen. De är nu indelade i högskoleförberedande program och yrkesprogram. De nya riktlinjerna för gymnasieskolan innebär att elever inte längre per automatik får högskolebehörighet på yrkesprogrammen.

Den debatt som förts i massmedia med anledningen av den nya gymnasiereformen, och som vi återkommer till i uppsatsen, visar på tydliga ståndpunkter för och emot den reformerade gymnasieskolans nya förutsättningar för behörighet till högskolan. De åsikter som förts fram i media handlar om olika ståndpunkter kring teoretisering av yrkesprogrammen, branschens efterfrågan på yrkeskompetens, gymnasieelevernas anställningsbarhet, bred eller specialiserad yrkesutbildning och att tidigt i livet behöva välja karriär- och utbildningsväg.

Flera av Skolverkets studier visar att benägenheten att påbörja högskolestudier direkt efter gymnasiet har ökat (Skolverket, 2010). När det gäller elevernas förstahandsval till gymnasiet minskar yrkesprogrammen, enligt Skolverket. Detta är en tendens som fortsätter visar Skolverkets preliminära mätning av förstahandsvalen i sju län 2011 (Skolverket, 2011).

Att välja utbildning på gymnasiet är ett av ungdomars stora och viktiga val. Många byten sker mellan gymnasieutbildningarna (Skolverket, 2012). Det visar också att det kan vara ett svårt val sett ur individens perspektiv. Ur ett samhällsperspektiv är detta också en ekonomisk fråga. I och med att gymnasiereformen är ny är detta ett område som inte undersökts i någon större omfattning. Som blivande studie- och yrkesvägledare är detta ett för oss intressant och viktigt problemområde att undersöka. Det vi saknar i debatten är elevernas synvinkel. Vi vill belysa hur eleverna agerar utifrån de nya förutsättningarna gällande högskolebehörighet på yrkesprogrammen och ta reda på hur deras studie- och framtidsplanering ser ut.

2. Syfte och frågeställningar

Gy 11 innebär ändrade förutsättningar på yrkesprogrammen när det gäller högskolebehörighet. Vårt övergripande syfte är att öka kunskapen om elevers studie- och framtidsplanering på tre yrkesprogram utifrån dessa nya förutsättningar.

Fokus läggs på elever i åk 1 på Barn- och fritidsprogrammet, Hantverksprogrammet med inriktning frisör och VVS- och fastighetsprogrammet.

För att uppfylla syftet med studien behöver följande frågor besvaras:

1. Hur planerar eleverna vad gäller att läsa in respektive inte läsa in högskolebehörighet inom ramen för de möjligheter som ges inom programmen?
2. Vilka faktorer har spelat in för elevernas beslut att läsa in respektive inte läsa in?
3. Hur tänker eleverna kring sin framtid i ljuset av de nya behörighetsreglerna?

3. Bakgrund

Bakgrundsdelen inleds med en historisk tillbakablick över yrkesutbildningens utveckling. Vi börjar tillbakablicken år 1962 då ett beslut togs om en nioårig obligatorisk grundskola. Genom styrdokument såsom skollagen och läroplanen påverkas elevernas valmöjligheter direkt av politiska beslut. Därför belyser vi under rubriken ”En reformerad gymnasieskola” tankar och förslag till reformer i den utredning som ligger till grund för gymnasiereformen Gy 11. Därefter följer en sammanfattning av de viktigaste förändringarna för yrkesprogrammen. I påföljande avsnitt refereras den aktuella debatten kring gymnasieskolans reformering och framför allt högskolebehörighetens vara eller icke vara på yrkesprogrammen. Den forskning som enligt vår mening också är relevant för våra frågeställningar, handlar om vad som påverkar eleverna i deras val av utbildning därför följer en genomgång av några viktiga faktorer som enligt forskningen påverkar elevernas gymnasieval.

Gymnasiereformen är som vi tidigare nämnt så ny att någon omfattande forskning kring detta inte finns att redovisa. Vi har emellertid hittat en 30 poängs uppsats som belyser hur elevers sociala bakgrund påverkar gymnasievalet mot bakgrund av den nya gymnasiereformen. Avsnittet avslutas med en redogörelse för uppsatsen.

3.1 Historisk tillbakablick över yrkesutbildningen

Historiskt sett har yrkesutbildningen varit föremål för många utredningar. Utifrån utredningen ”Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola” (SOU 2008:27) återges här en summerad tillbakablick över hur samhällsutvecklingen och politiska beslut har påverkat yrkesutbildningarna.

1962 beslutades om en nioårig obligatorisk grundskola och yrkesutbildningen behövde anpassas till dessa nya förutsättningar och till förändringar i industrins produktionsmetoder. Den yrketeoretiska delen av yrkesutbildningen betonades och att det behövdes objektiva bedömningsgrunder för utbildningens standard och resultat. ”Yrkesutbildningsberedningen” (SOU 2008:27) föreslog att gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan skulle vara en organisatoriskt sammanhållen gymnasieskola. Fackskolan var en skolform som var mer praktiskt inriktad än gymnasiet, men samtidigt mer teoretisk än yrkesskolorna. De allmänbildande ämnena inom yrkesskolan föreslogs få samma omfattning och innehåll som inom fackskolan och yrkesutbildningen skulle breddas. Yrkesskolan behövde bli konkurrenskraftig gentemot både fackskola och gymnasium. Det togs ett beslut i riksdagen 1968 som till stor del byggde på Yrkesutbildningsberedningens förslag, dvs. gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan skulle utgöra en skolform. Beslutet innebar att yrkesutbildningen skulle vara 2-årig och ha breda ingångar med successiva specialiseringar. Den skulle också innehålla allmänna ämnen.

En ny läroplan för den integrerade gymnasieskolan fastställdes 1970, Lgy 70. Den innebar att yrkesutbildningen delades upp i 13 linjer som i åk 2 uppdelades i grenar. Tiden för yrkesämnena minskades kraftigt och tanken var att de två åren skulle innebära en påbörjad, men inte färdig, yrkesutbildning. Färdigutbildning var tänkt att ske vid anställning efter gymnasiet då parterna skulle sluta färdigutbildningsavtal men detta gjordes endast i ett begränsat antal branscher.

Arbetsgruppen för översyn av den gymnasiala yrkesutbildningen, ÖGY, föreslog i en proposition 1987 en treårig försöksverksamhet. Den innebar en utökning av den arbetsplatsförlagda utbildningen, APU. I ÖGY:s utredning konstaterades att skolorna var okänsliga för förändringsbehov av yrkesutbildningen. Därför ansågs att centrala och lokala yrkesråd var ett viktigt instrument. ÖGY föreslog att permanenta läroplansgrupper med representanter från myndigheter och partssammansatta yrkesnämnder skulle inrättas. Tankarna var också att yrkesutbildningen dels skulle ge en generell framtidsberedskap och dels ökad bredd och djup i yrkeskunskaperna.

I utvärderingar av de reguljära yrkesutbildningarna konstaterades att det var kostsamt och komplicerat med linjer och specialkurser. Men ÖGY-försöket motsvarade inte alltid branschernas specificerade utbildningsbehov. Det fanns ett ifrågasättande om APU verkligen innebar utbildning/nyinläring.

1991 kom propositionen ”Växa med kunskaper” (prop. 1990/91:85) och den la grunden till utformningen av gymnasieprogrammen fram till den senaste läroplanen för gymnasieskolan, Gy 11 (Skolverket, 2011). Utbildningen i skolan skulle vara likvärdig och alla ungdomar skulle erbjudas treårig gymnasieutbildning. Gymnasieutbildningen skulle ge en god grund för fortsatta studier därför att den högre utbildningen måste få en bredare rekryteringsbas. Arbetslivet krävde goda baskunskaper både i allmänna ämnen och i yrkesämnena. Det behövdes en större flexibilitet och det skulle en kursutformad gymnasieskola ge. Yrkesutbildningen utformades som förberedande utbildning som skulle ge en grund för verksamhet inom ett bredare yrkesområde. Färdigutbildningen skulle sedan ske i arbetslivet.

Allmänna ämnen utvidgades ytterligare i yrkesutbildningarna och det var de så kallade kärnämnen som var gemensamma för alla program. Den arbetsplatsförlagda delen minskades och det skulle finnas en samverkan med arbetslivet.

År 2000 tillkom den parlamentariska kommittén ”Åtta vägar till kunskap” (SOU 2002:120) som skulle ge en ny utformning av gymnasiets studievägsutbud. I början på 2000-talet rådde brist på arbetskraft inom vissa områden. Behovet av generell kompetens bedömdes ha ökat och en grundläggande basfärdighet ansågs viktigt. Samtidigt uppnådde endast ca 60 % av eleverna behörighet till högskolan (SOU 2008:27, s. 205). Det fanns ändå yrkesområden som krävde specialisering därför drog kommittén slutsatsen att yrkesutbildningen borde innehålla både kärnämneskunskaper och goda yrkeskunskaper. Slutsatsen var att uppdraget från 1991 fortfarande i huvudsak gällde.

År 2004 kom propositionen ”Kunskap och kvalitet – elva steg för utveckling av gymnasieskolan” (prop. 2003/04:140) där det föreslogs att yrkesutbildningen skulle ge generella nyckelkompetenser och specialistkunskaper som svarade mot arbetslivets krav. Programstrukturen behölls men förändringen bestod av ett införande av ämnesbetyg och därmed en omarbetning av kursplanerna. APU-begreppet skulle ersättas av APL, arbetsplatsförlagt lärande. APL skulle kunna ha andra mål än de som fanns angivna i kursplanerna, t.ex. generella förhållningssätt, kompetenser, etc. I och med regeringsskiftet 2006 återkallades besluten som tagits utifrån propositionen.

I en historisk tillbakablick går det att identifiera fyra teman för återkommande problem för yrkesutbildningen:

- ”– Arbetsplatsförlagd yrkesutbildning/skolförlagd yrkesutbildning
- Yrkesutbildningens djup och/eller bredd
- Allmänutbildning och yrkesutbildning
- Elevernas fria val och arbetsmarknadens kompetensbehov”

(SOU 2008:27, s. 212)

3.2 En reformerad gymnasieskola

Regeringen beslutade 2007 att tillsätta en utredning som skulle lämna förslag till en reformerad gymnasieskola. Utredningen mynnade ut i betänkandet ”Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola” (SOU 2008:27) som sedan låg till grund för regeringens proposition ”Högre krav och kvalitet i gymnasieskolan” (prop. 2008/09:199). Propositionen ledde sedan fram till en ny läroplan, Gy 11 (Skolverket, 2011).

Eftersom ”Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola” (SOU 2008:27) har lagt grunden för den nya läroplanen för gymnasieskolan redovisas här i sammandrag betänkandet. I

sammanfattningen läggs fokus på det innehåll som berör yrkesutbildningen på gymnasieskolan.

3.2.1 Några problemområden

Utredaren tar upp flera problem med den dåvarande gymnasieskolan. Ett problem är att många elever byter program under år 1. Ett annat är också att kritik har kommit från avnämare att utbildningen inte håller rätt nivå. Med avnämare menas mottagare av eleven såsom branscher, arbetsgivare och företrädare för högskolesektorn. Från högskolesektorn har det framförts kritik att eleverna inte har tillräckliga förkunskaper. Branscher och andra avnämare anser också att inte alla olika varianter behövs. Istället vill de ha en tydligt definierad nivå på utbildningen (SOU 2008:27, s. 19).

”Gymnasieutredningens analys av vilka förändringar som behövs tar sikte på tre viktiga frågor:

- Elevens rätt till en god utbildning behöver stärkas.
  - Ansvar, struktur och regelverk behöver förtydligas.
  - En ökad samverkan behövs i gymnasieskolan mellan avnämare och skolhuvudmän”
- (SOU 2008: 27, s. 21)

Den högskoleförberedande utbildningen ska ge förberedelse för högskoleutbildning. Det ska gå att nå högskolebehörighet även inom yrkesprogram och det ska tydliggöras för eleven. Ett annat förslag är ett införande av en examen.

Utredaren anser vidare att benämningen yrkesförberedande program ersätts av yrkesprogram för att tydligare ange programmet syfte. Yrkesutbildningen ska leda till en yrkesexamen med erkänd kompetens och anställningsbarhet. Det ska också genom en lärlingsutbildning gå att få en yrkesexamen som utredaren ser som ett alternativ till samma kompetens.

Det framförs också att eleverna ska nå längre än idag när det gäller förberedelse för ett yrke eller högskola. Utredaren anser inte att specialiseringen står i motsats till att utveckla generella kompetenser såsom problemlösningsförmåga, samarbetsförmåga och kommunikativ förmåga.

3.2.2 Högskolebehörighet på yrkesprogrammen

En högskoleförberedande examen ska alltid innehålla minst grundläggande högskolebehörighet. För elever på yrkesprogram krävs för grundläggande högskolebehörighet att yrkesexamen också inkluderar ytterligare 200 p i svenska/svenska som andraspråk och 100 p i engelska (SOU 2008:27, s. 46).

Eleverna på yrkesprogram och inom lärlingsutbildningen erbjuds att inom det individuella valet och/eller som utökad program kunna läsa de kurser som krävs för grundläggande högskolebehörighet.

3.2.3 Behörighet till gymnasieprogrammen

Utredarens förslag utgör en tydlig skärpning jämfört med tidigare behörighetskrav, då det räckte med att vara godkänd i svenska/svenska 2, matematik och engelska. För yrkesprogrammen innebär det ett krav på åtta godkända ämnen och för de högskoleförberedande programmen är kravet tolv godkända ämnen (SOU 2008:27, s. 40).

3.2.4 Studie- och yrkesvägledningen

Utredaren anser att det under utredningsarbetet har framförts mycket kritik angående brister i studie- och yrkesvägledningen. Hon påpekar också att Skolverket i utvärderingar har sett brister i hur studie- och yrkesvägledningen genomförs. Hennes förslag är därför att elevers rätt till studie- och yrkesvägledning tydliggörs i skollagen och att frågan om hur studie- och yrkesvägledningen i framtiden ska utformas bör utredas vidare.

3.3 De viktigaste förändringarna för yrkesprogrammen i Gy 11

Sammanfattningsvis har ovanstående utredning gett dessa förändringar för yrkesprogrammen i Gy 11.

- 18 nationella program delades upp i högskoleförberedande program och yrkesprogram. 12 av dessa är yrkesprogram.
- För att bli behörig till ett yrkesprogram krävs godkänt betyg i svenska/svenska som andraspråk, engelska, matematik och minst fem andra ämnen.
- På yrkesprogrammen gavs mer tid för yrkesämnen.
- För att få grundläggande behörighet till högskolan kan eleverna, inom ramen för det individuella valet eller som utökad program, välja att läsa behörighetsgivande, teoretiska kurser.
- Studier på yrkesprogram leder till en yrkesexamen. För detta krävs godkänt i svenska/svenska som andraspråk 1, engelska 5 och matematik 1. Det behövs 2500 poäng varav 2250 ska vara godkända. Det krävs också ett godkänt gymnasiearbete.
- Det är också möjligt att uppnå yrkesexamen genom gymnasial lärlingsutbildning.

(Skolverket, 2012)

3.4 Den aktuella debatten

Åsikterna om förändringarna gällande högskolebehörigheten i den nya gymnasieskolan går isär och har lett till het politisk debatt. En av de som tar emot de nya förändringarna på ett positivt sätt är Jonas Olofsson, docent i ekonomisk historia och författare till boken "Krisen i skolan". I artikeln "Högre utbildning löser inte alla problem" (Göteborgs-Posten, 2010) menar Olofsson att det minskade antalet sökande till yrkesförberedande program är något som pågått under lång tid och inget man kan se i ljuset av den reformerade gymnasieskolan. Olofsson är positiv till de nya förändringarna av de yrkesförberedande programmen då han menar att de gör yrkesutbildningen "kvalificerad och mer arbetslivsförankrad" (Olofsson, 2010, s. 3). Han fortsätter med att beskriva hur det råder brist på kvalificerad arbetskraft inom många yrkesområden vilket kan förbättras genom de nya förändringarna. Olofsson anser att den nya yrkesutbildningen ökar ungdomars möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden vilket minskar arbetslivets kompetensförsörjningsbehov.

I ett nyhetsbrev från skolminister Björklund, publicerat på Folkpartiets hemsida den 10 mars i år, skriver Björklund att ungdomsarbetslösheten är en av Sveriges stora utmaningar. Ett steg i rätt riktning, anser Björklund, är de nya yrkesprogrammen och dess utformning. Med mindre andel teori och mer fokus på yrkeskunskap och praktik ska avhoppet från gymnasiet minska, vilket antas vara en orsak till att många ungdomar är arbetslösa. Björklund föreslår även införandet av kortare yrkesprogram på ett eller två år som ytterligare ett led i att minska avhoppet från gymnasiet.

I artikeln "Svik inte de unga hantverkarna" (SvD OPINION, 2011) skriver Sterndal, vd Hantverkarnas Riksorganisation, att effekterna av den reformerade gymnasieskolan befaras bli tvärt emot vad regeringen ville, i stället för att stärka yrkesutbildningens roll i den svenska skolan kommer allt färre elever att våga satsa på en yrkesutbildning. Genom att ta bort högskolebehörigheten på de yrkesförberedande programmen lägger vi en tung börda på unga människor att tidigt behöva välja väg i livet, anser Sterndal. På detta sätt stänger man ute en mängd ungdomar som egentligen vill bli hantverkare men som inte vågar pga. en osäker framtid. Även Mikael Damberg, socialdemokraternas utbildningspolitiska talesman, är kritisk och skriver i sin artikel "Niondeklassarna är smartare än regeringen" (SvD OPINION, 2011) att "den mest troliga orsaken till att eleverna väljer bort yrkesprogrammen är att de inte längre ger behörighet till vidare studier". Han menar att de nya yrkesförberedande programmen utgör en återvändsgränd och att arbetsmarknaden kräver en bredare kunskap än vad de nya yrkesutbildningarna ger.

3.5 Vad påverkar elevernas val?

3.5.1 Social bakgrund

I forskning är det sedan länge känt att föräldrars utbildningsnivå hänger samman med elevers benägenhet att söka högre studier. Eriksson och Jonsson definierar begreppet social snedrekrytering som "Social snedrekrytering innebär att barn från olika samhällsklasser

rekryteras till högre utbildning i olika utsträckning. Endast om människors utbildning är oberoende av deras sociala ursprung föreligger ingen social snedrekrytering eller social selektion” (Börjesson, 1996, s. 28). Enligt Eriksson och Jonsson är utbildningsnivån den viktigaste faktorn för utbildningskarriären främst i fråga om övergång till högskole- och universitetsstudier. Forskning har visat att social snedrekrytering till högskolan endast i liten utsträckning har minskat. Den minskning som ändå har skett kan hänga samman med minskande skillnader i utbildningsnivå hos föräldrarna och att nästintill alla ungdomar fortsätter till gymnasieskolan (Eriksson & Jonsson, 2002).

3.5.2 Studie- och yrkesvägledning

I en utvärdering utförd av Skolverket påpekas flera brister i vägledningen i det offentliga skolväsendet (Skolverket, 2005). Enligt utvärderingen fanns det stora skillnader både mellan kommunerna och mellan olika skolor när det gäller antalet elever per vägledare och även antalet utbildade vägledare. Det påvisas också att kommunernas styrning av studie- och yrkesvägledningen var relativt svag. I de flesta kommuner fanns inte definierade mål för vägledningen och kommunerna kunde inte garantera tillgång till kvalificerad studie- och yrkesvägledning. Vidare skriver Skolverket att alla kommuner inte öronmärkte pengar till studie- och yrkesvägledningen och att pengarna till stor del fördelades schablonmässigt istället för efter elevsammansättning. I de elevintervjuer Skolverket gjorde kunde det också utläsas att det hörde till ovanligheterna att eleverna hade fått bilder av högre studier och arbetsliv i sin undervisning. Enligt elevintervjuerna var det viktigaste för eleverna, när det gäller vägledaren, att han/hon är kunnig, finns på plats och att vägledaren känner igen eleverna så att de slipper börja om från början vid varje möte.

Skolverket genomförde ytterligare en studie om kvalitet på studie- och yrkesorienteringen som bekräftade de brister som tidigare påvisats (Skolverket, 2007). Där uttrycks att eleverna inte fick den vägledning de har rätt till. Information och vägledning begränsades ofta till tidsramarna utifrån ansökan till gymnasieskolan och arbetslivsfrågor begränsades sig ofta till några veckors prao och fungerade inte som en kontinuerlig process genom hela elevens skolgång. Avsaknaden av styrning och ledning gjorde att rektor i stor utsträckning har överlämnat verksamhetsstyrningen till studie- och yrkesvägledaren. Även i utvärderingen 2007 gjordes intervjuer med elever och de uttryckte att de vill ha inslag av vägledning tidigare än i åk 9 och större möjlighet till enskilda vägledningssamtal. De upplevde också att det fanns en svag koppling mellan utbildning och arbete. Skolverket skriver ”att verksamheten för studie- och yrkesorientering behöver stärkas för att nå en tydlig organisation, ett kvalificerat innehåll och en systematisk uppföljning och utvärdering.” (Skolverket, 2007, s. 10). Bl.a. med anledning av dessa utvärderingar tog Skolverket fram ”Allmänna råd och kommentarer om studie- och yrkesorientering” (Skolverket, 2009). Råden berör bl.a. styrning och ledning av den yrkesorienterande verksamheten, personalens kompetens och skolans samverkan med arbetslivet. I de allmänna råden påtalas att förhoppningen är att studie- och yrkesorienteringen blir ett uppdrag som engagerar alla som arbetar i skolan. Där påpekas också vikten av informationsinsatser och vägledningssamtal.

3.5.3 Kön

I skolverkets rapport ”Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval” (2006) beskrivs flickors ökande prestationer och att många studier visar ”på att pojkar, elever med lågutbildade föräldrar och elever med utländsk bakgrund har en lägre måluppfyllelse” (Skolverket, 2006, s. 8). I rapporten konstateras att gymnasieskolan varit en könsuppdelad skolform ända sedan läroverkens tid. Detta är extra tydligt på yrkesprogrammen och könsuppdelningen speglar hur fördelningen ser ut på arbetsmarknaden. En av orsakerna till skillnaden mellan pojkar och flickor när det gäller prestation i skolan förklaras i rapporten av mognad, då pojkar mognar senare än flickor. En annan orsak som framhävts på senare tid är att skolans personal domineras av kvinnor, ända från förskolan, och att traditionellt kvinnliga beteenden därför premieras, vilket underlättar flickornas prestationer.

I skolverkets monografiserie skriver Öhrn i rapporten ”Könsmönster i förändring” (Skolverket, 2002) att betydelsen av biologiskt kön är situationsbundet och varierar utifrån kontext. Författaren har granskat forskning från 70-talet och framåt rörande könsmönster i förändring. En liten tendens kan anas att det är flickor som står för ett mer könsöverskridande handlingsmönster. Dock poängterar Öhrn att detta måste utläsas med viss försiktighet, då de könsstereotypa mönstren fortfarande är relativt oförändrade. När hon sammanfattar och drar slutsatser ser hon att de flickor, där en viss tendens till förändring kan anas, hittas främst i slutet av högstadiet och på gymnasiet. I sin rapport konstaterar även Öhrn, precis som statistiken i Skolverkets rapport från 2006 visar, att flickor generellt har högre betyg än pojkar. Flickor har också en högre benägenhet att söka till högskola och universitet. Schedin skriver att ”mellan åren 1993/94-2005/06 ökade antalet antagna studerande till högskolan med 35% (SCB 2007), och kvinnor från arbetarhem var den grupp som stod för den största relativa ökningen” (Lundahl red., 2010, s.128). Andelen unga kvinnor ökade i större utsträckning än unga män, även generellt, när det gäller att inleda högskolestudier. Författaren konstaterar att mansdominansen inom universitet och högskolor är bruten och övertagen av kvinnor.

3.5.4 Andra påverkansfaktorer

Dresch och Lovén (Lundahl red., 2010) beskriver att de, i sin studie kring elevers gymnasieval och vad som påverkat dem, funnit att en rad olika faktorer spelar in. En försvårande omständighet för eleverna att fatta beslut om utbildningsväg är elevernas olika grad av mognad, ”den tidsram inom vilken eleverna måste fatta sina beslut för en del av dem inte sammanfaller med deras mognad och beredskap för att göra val” (Lundahl red., 2010, s. 40). Detta ställer stora krav på de som vägleder eleverna i deras val. Av sina resultat kan författarna utläsa motstridiga svar när det gäller svårigheter med att välja till gymnasiet. En försvårande omständighet tycks vara det stora informationsflödet och det stora utbud av program och utbildningar som finns. Det är alltså inte brist på information utan snarare förmåga att hantera och ta till sig den som är av betydelse här. Många elever föredrar att få muntlig information framför eget sökande på internet och i skriftliga källor. När det gäller frågan om vem som påverkar eleverna i deras val kan en omedvetenhet om detta skönjas

utifrån elevernas motsägelsefulla svar. Studien visar dock att det i första hand är föräldrarna som påverkat eleverna i deras val. Även syskon och andra släktingar samt studie- och yrkesvägledare och kompisar förs fram som personer som kan ha påverkat eleverna. Vad som också framkommer är att information, studiebesök och mässor har betydelse i valprocessen. En annan faktor som kan ha betydelse för valet är betyg. Dessa kan i vissa fall tvinga elever till kompromisser då de kan begränsa alternativen för vad som är valbart.

Lundahl, redaktör för tidigare nämnd antologi, skriver i sina avslutande slutsatser att både ungdomar och vuxna finner det svårt att navigera sig igenom beslutsfattande gällande en rad olika livsområden. Oftast är detta inget lineärt, rationellt beslutsfattande. Försvårande omständigheter är mängden information men även svårigheter med att skaffa sig yrkeserfarenheter i tillräcklig omfattning för att kunna göra väl underbyggda val (Lundahl red., 2010).

I tidig forskning gällande val och beslutsfattande var tron på individens förmåga till rationella val hög. Dock är detta en ståndpunkt alltför forskare tar avstånd ifrån och faktorer som tidsbrist, känslor och tillfälligheter lyfts fram som betydelsefulla. En slutsats Dresch och Lovén drar är att ”Osäkerheten kring den egna identiteten och vad den betyder för individens framtid är ett framträdande drag.” (Lundahl red., 2010, s. 58). De betonar vikten av vägledarens stöd i utforskandet av elevernas starka och svaga sidor och medvetandegörande av vilka faktorer som påverkar val och beslutsfattande. ”En större insikt om habitus är ett steg i riktning mot en vägledning som öppnar ögonen för eleverna och stegvis kan vidga den hos en del elever alltför begränsade handlingshorisonten” avslutar Dresch och Lovén sammanfattningsvis (Lundahl red., 2010, s. 59).

Även Goran Puaca, doktorand vid Göteborgs universitet, påpekar vikten av att ge stöd till unga i deras val av utbildning och yrke. Han diskuterar i sin pågående avhandling att trycket på ungdomar har ökat att tidigt välja rätt. Han menar att möjligheterna att byta gymnasieprogram har det senaste decenniet minskat och även att komplettera sin utbildning senare i livet. Enligt Puaca har de politiska målen ”ändrats från att minska klyftorna i samhället och ungas självförverkligande, till fokus på anställningsbarhet och minskade kostnader på grund av ungas ’felval’.” (Karlsson, 2012). Ett allt större ansvar har då lagts på individen. Politiskt betonas att ”rationella utbildningsval bör ske utifrån effektiv matchning mellan utbildning och arbetsliv” (Karlsson, 2012) och detta överensstämmer inte med hur de unga formar sina framtidsvägar, enligt hans resultat. Många elever och studenter har gjort ett val i brist på bättre alternativ och det fanns hos dem en osäkerhet kring vad deras utbildningsbeslut skulle leda till. Det blir då en viktig demokratifråga att inom skolan erbjuda unga stöd i deras utbildnings- och yrkesval, enligt Puaca.

En aspekt, när ett större ansvar läggs på individen, är hur han/hon är rustad för att anpassa sig till dagens förändrade arbetsmarknad. Enligt Sullivan & Baruch (2009) var tidigare förhållandet mellan den anställde och arbetsgivaren ett utbyte av anställningstrygghet och lojalitet. Detta har ändrat sig genom att nu anpassar sig dagens anställda till ett mera rörligt förhållande till arbetsgivarna och de tar mer eget ansvar för sin yrkeskarriär och sin anställningsbarhet. De beskriver den skiftande ”protean” karriärpersonligheten som kan

anpassa sina kunskaper och förmågor till en föränderlig arbetsmiljö och förbli marknadsmässig. Han/hon är flexibel, tror på kontinuerligt lärande, söker inre belöning från arbetet och tar därmed ansvar för sin egen karriär.

3.6 En uppsats om gymnasieval

Haugseth (2011) har skrivit en 30 poängs uppsats där hon undersöker vad som kan ha påverkat elevers gymnasieval. Haugseth har genomfört en enkätundersökning med 171 elever i åk 1 på en gymnasieskola. Uppsatsen fokuserar på den nya gymnasiereformen, Gy11, och om elevernas sociala bakgrund påverkar gymnasievalet. Skolans uppdrag är omdebatterat och författaren diskuterar detta mot bakgrund av elevers val och sociala bakgrund.

Haugseths resultat visar ungefär samma som tidigare studier, före reformen, har gjort, dvs. att det föreligger en synbar skillnad i social bakgrund mellan elever på yrkesprogram och studieförberedande program på en gymnasieskola. Hon konstaterar att ”eleverna följer i sina föräldrars fotspår” (Haugseth, 2011, s. 43). I Haugseths undersökning framkommer även att eleverna gör sitt gymnasieval i en kontext de känner sig bekanta med. I resultatet kommer hon fram till att de största faktorerna som påverkat yrkes eleverna i gymnasievalet är möjligheten att få jobb och intresse. Eleverna på Hantverksprogrammet utmärker sig när det gäller intresseval. Även på studieförberedande program finns dessa faktorer med i viss grad men den faktor som dominerar är förberedelser för vidare studier. Föräldrars yrke framkommer som en påverkansfaktor hos eleverna på Fordonsprogrammet. När det gäller kompisars påverkan är denna inte så stor på något av programmen, dock skiljer sig eleverna på de yrkesförberedande programmen från de studieförberedande när det gäller föräldrars påverkan. För de studieförberedande eleverna är föräldrars påverkan väldigt stor, 95 %, medan samma siffra för yrkes eleverna är 26 %. När det gäller att läsa in högskolebehörighet på yrkesprogrammen måste vi ta i beaktande att denna undersökning gjordes innan eleverna gjort sitt individuella val. Haugseths resultat visar att ca hälften av yrkes eleverna inte planerar eller är osäkra på hur de ska göra när det gäller att läsa in högskolebehörighet. I sin analys konstaterar Haugseth att Gy 11 innebär ett trendbrott när det gäller skolans utveckling mot att vara likvärdig. I den reformerade gymnasieskolan är det individens val och inte statens val att välja framtida färdväg därför att det tidigare var obligatoriskt att läsa in högskolebehörigheten på yrkesprogrammen.

4. Teoretiskt perspektiv

Förutom den forskning och fakta som lyfts fram i bakgrundsdelen och som vi kommer att använda i vår analys och diskussion kommer vi också att använda oss av karriärvalsteorin ”Careership” av Hodkinson & Sparkes (1997).

Då vårt arbete har en i huvudsak kontextuell synvinkel har vi valt careershipsteorin som teoretisk utgångspunkt för vår analys av empirin. Teorin är en sociologisk teori om karriärval

och i den finns flera komponenter som är tillämpbara på vår frågeställning. Modellen innefattar tre integrerade dimensioner som utgångsläge för karriärval och dessa är:

1. Att människan gör pragmatiska rationella val utifrån sitt habitus.
2. Att människor har olika resurser och ojämlika förutsättningar inom deras sociala fält vilket påverkar interaktionen med andra.
3. Att människors har olika utgångsläge utifrån de delvis oförutsägbara mönster som livets vägar utgör.

Modellen utgår ifrån att individen inte är helt fri att styra sitt eget liv och göra sina egna val utan att karriärval påverkas av många olika faktorer i människors liv och omgivningen runt omkring. Enligt careershipteorin tar människor pragmatiskt rationella karriärbeslut inom en handlingshorisont som är beroende av personens habitus och av vilka möjligheter som finns på studie- och arbetsmarknaden. Habitus syftar på Bourdieus begrepp som förklaras som individers invanda "system av dispositioner som tillåter människor att handla, tänka och orientera sig i den sociala världen". Broady menar att habitus innefattar de nedärvda rörelser, minnen, sociala erfarenheter med mera som formats av det liv vi hittills levt (Broady, 1998). Besluten tas i en kontext som har bl.a. sociala, politiska och ekonomiska dimensioner, så kallat fält, ett begrepp taget från Bourdieu (Broady, 1998). Det finns flera grupper på fältet som interagerar och påverkar karriärbesluten. Karriärvalet påverkas av aktörernas skiftande roller och makt, deras målsättningar och vilken relation individen har till dem samt de spelregler som gäller för just dessa relationer. Karriärutvecklingen kan enligt careershipteorin ses som ett mönster av rutinmässiga uppgifter och vändpunkter. Vid varje sådan vändpunkt prövas karriärval och dessa måste vägas mot individens eget habitus samt det fält som är relevant just då. Hodkinson och Sparkes skiljer på strukturella, självinitierade och påtvingade vändpunkter. Konsekvenserna av de vändpunkter som inträffar i en persons liv varierar. De kan vara positiva, negativa, förutsägbara, plötsliga eller traumatiska. Mellan varje vändpunkt finns en tid av rutin. Rutinerna kan vara bekräftande och förstärker då ett gjort karriärval eller de kan vara motsägande och underminerar då ett taget beslut. Rutinerna och vändpunkterna bildar tillsammans en människas livsmönster, livshistoria (Hodkinson & Sparkes, 1997).

5. Metod

I detta avsnitt redogör vi för vårt val av metod, urval och genomförande. Därefter diskuterar vi undersökningens validitet och reliabilitet. Vi avslutar avsnittet med en diskussion av vår metod och redogör slutligen för vilka etiska överväganden vi har gjort.

5.1 Val av metod

I vårt funderande kring val av metod föll valet först på enkätundersökning. Enkät som datainsamlingsinstrument är en bra metod i syfte att få reda på förekomsten av ett visst fenomen. Anledningen till att vi först valde enkät som datainsamlingsmetod var att vi ville nå

ett större antal elever och utifrån resultaten kunna se samband och kanske kunna dra slutsatser. Vid alla typer av enkäter är det värdefullt att prova den i form av en pilotstudie innan den distribueras till den för undersökningen tänkta respondentgruppen. ”Syftet med pilotstudien är att få reda på om de svarande tolkar frågor och svar på samma sätt som frågekonstruktören, eller om de lägger en annan innebörd i dem. Dessutom kan man få reda på om något svarsalternativ saknas i någon fråga, så att frågan blir omöjlig att besvara för vissa deltagare.” (Ejlertsson, 2005, s. 35). Vi utförde en pilotundersökning med enkät som besvarades av tre elever på VVS- och fastighetsprogrammet. Under arbetets gång, med litteraturen som bakgrund och vid genomförandet av vår pilotenkät upptäckte vi att de frågor vi sökte svaren på var av mer kvalitativ karaktär och att vi skulle få svårt att få svar på våra frågeställningar genom enkäten. För att få svar på våra frågor valde vi därför att genomföra kvalitativa forskningsintervjuer istället. Genom den metoden bedömde vi att det skulle öka chansen att få en klarare bild av elevernas tankar och åsikter. Under en intervju kan vi ställa följdfrågor och på så vis underlätta vår analys av vårt resultat. I inledningen till boken *Den kvalitativa forskningsintervjun* (2009) beskriver Brinkman och Kvale forskningsintervjun som ett samtal med en person där vi skaffar oss ”kunskap om deras erfarenheter, känslor, attityder och den värld de lever i” (Brinkman & Kvale, 2009, s. 15). Under tiden vi funderade över metodbyte hittade vi en uppsats som täcker in många av de frågor som vi ursprungligen var intresserade av (Haugseth 2011). På sidan 11 under rubriken ”En uppsats om gymnasieval” redogör vi för uppsatsen. Författaren genomförde en enkätundersökning som besvarades av 171 elever på olika gymnasieprogram. Med den som inspirationskälla och mot bakgrund av våra frågeställningar valde vi istället att genomföra intervjuer med ett antal gymnasieelever på yrkesprogram. Vi ville gå mer på djupet och försöka fånga elevernas tankar och mer kvalitativt utforska vårt problemområde.

5.2 Urval

5.2.1 Urval av skola

Den kommun där vi valde att utföra vår undersökning är en större kommun i södra Sverige. I kommunen finns en stor kommunal gymnasieskola där alla yrkesprogram utom Vård- och omsorgsprogrammet finns. Det blev naturligt att välja den skolan eftersom de program vi valt finns där. Upptagningsområdet för skolan är hela kommunen samt närliggande mindre kommuner i länet. Detta gör att eleverna kommer från olika bakgrund när det gäller ett socialt, ekonomiskt och etnicitetsperspektiv.

5.2.2 Urval av program och elever

Fyra olika yrkesprogram har varit aktuella i urvalsprocessen för vår undersökning. I fortsättningen kan följande förkortningar förekomma:

BF: Barn- och fritidsprogrammet

BA: Bygg- och anläggningsprogrammet

HVFRI: Hantverksprogrammet med inriktning frisör
VF: VVS- och fastighetsprogrammet

Initialt valde vi att intervjua elever från två olika yrkesprogram på den utvalda skolan, detta för att utesluta eventuella faktorer som kan vara specifika för ett visst program och då snedvrider vårt resultat. Då vår undersökning innefattar elever som går i den reformerade gymnasieskolan kunde vi endast vända oss till elever i åk 1. Inom tidsramen för arbetet var det inte möjligt att intervjua elever i åk 1 på alla yrkesprogram. Vid urvalet av vilka yrkesprogram undersökningen skulle riktas mot resonerade vi huruvida några program mer tydligt leder till ett yrke. Detta fann vi inte belägg för i någon forskning utan det stannade endast vid att vara vårt antagande, vilket gjorde att vi bortsåg från det eventuella sambandet. Urvalet utgjordes istället av att programmen skulle vara ett med hög andel tjejer och ett med hög andel killar. Detta för att undvika snedvridning av resultatet på grund av kön. Därför valdes Bygg- och anläggningsprogrammet och Hantverksprogrammet med inriktning frisör. Vi besökte en klass i respektive program för att informera om vår undersökning och söka efter elever som var villiga att delta. Vid dessa besök valdes eleverna ut genom självselektion, dvs. de första eleverna som räckte upp handen valdes. Vi är medvetna om att när urvalet sker genom självselektion kan det innebära att vi inte vet orsakerna till varför eleverna väljer att delta i undersökningen. Med en annan urvalsmetod kanske vi fått ett annat resultat av vår studie. Vid vårt besök på HVFRI fick vi kontakt med fyra elever som samtyckte till att delta. På BA däremot samtyckte ingen elev. Detta var ett för litet underlag och det gjorde att vi fick kontakta respondenter även från andra yrkesprogram. En specialpedagog på skolan hjälpte oss att få kontakt med fyra killar på VVS- och fastighetsprogrammet som samtyckte till att delta. Dock var detta andra elever än de som deltog vid vår pilotenkät. Vid avtalad tid för intervju uteblev två av tjejerna på Hantverksprogrammet. En studie- och yrkesvägledare på skolan hjälpte oss då att få kontakt med två tjejer från Barn- och fritidsprogrammet som samtyckte till deltagande. Det innebär att de respondenter som slutligen samtyckte till att delta i vår undersökning kommer från Barn- och fritidsprogrammet, Hantverksprogrammet med inriktning frisör och VVS- och fastighetsprogrammet.

5.3 Genomförande

Vi valde att genomföra intervjuerna med hjälp av ljudinspelning i mobil. Vi tog fasta på de fördelar som Trost (2010) lyfter fram med att använda ljudupptagare. En fördel är att inte behöva göra några anteckningar under samtalet för att istället kunna koncentrera sig på det som sägs, eftersom anteckningar också kan vara svåra att tyda efteråt. En annan fördel är att ljudinspelningar ger möjlighet att lyssna till ordval och tonfall flera gånger.

Som stöd under intervjuerna har vi utformat en intervjuguide. Vi utgick från de forskningsfrågor vi sökte svar på och grupperade frågorna tematiskt kring dem (Kvale & Brinkman, 2009). För att ge en bakgrund till elevernas planer angående valet att läsa in högskolebehörigheten eller inte, valde vi även att fråga om elevernas tankar vid

gymnasievalet. Intervjuerna skedde i ett enskilt och ostört rum och tog ca 30 minuter. Vi intervjuade fyra elever var.

Vi har bearbetat vårt material genom att lyssna igenom intervjuerna flera gånger och skriva ner anteckningar under tiden som sedan har använts till att skriva en sammanfattning av varje intervju där de viktigaste elementen finns med (Trost, 2010). Vi använde sedan det skrivna materialet för att analysera intervjuerna utifrån careership-teorin, rapportens syfte och frågeställningar samt forskning och fakta. Enligt Kvale och Brinkman (2009) finns det ingen generell form för utskrift av forskningsintervjuer men det finns vissa standardval man ställs inför. Ska uttalanden återges ordagrant eller ska intervjun få en mer formell skriftspråklig karaktär? Vi valde en mer skriftspråklig karaktär av utskrift för att få en sammanhängande och läsbar text.

5.4 Validitet och reliabilitet

För att kunna bedöma resultaten i en undersöknings trovärdighet brukar begreppen validitet och reliabilitet användas. Med validitet menas om metoden som används undersöker det den avser att undersöka (Brinkman & Kvale, 2009). Vi ville i vår undersökning ta reda på om elever i åk 1 på två yrkesprogram planerar att läsa in sin högskolebehörighet inom ramen för gymnasieprogrammet och vilka eventuella orsaker som ligger bakom elevernas tankar och beslut. Med kvalitativa intervjuer som metod har vi fått svar på de frågeställningar vi preciserat i vårt syfte.

Med en undersöknings reliabilitet menas undersökningens tillförlitlighet när det gäller genomförande. Kan samma resultat förväntas om en likadan undersökning görs med samma metod, urvalsgrupp och syfte vid ett annat tillfälle (Brinkman & Kvale, 2009). För att säkerställa reliabiliteten i undersökningen använde vi samma intervjuguide vid samtliga intervjuer. En medvetenhet om vikten av intervjuarens kompetens, där vår samtals erfarenhet och utbildning väger tungt, ökar även tillförlitligheten i undersökningen.

Vid undersökningar ställs ofta frågan huruvida resultaten går att generalisera eller inte. Vid en kvantitativ studie är generaliserbarheten hög och vid en kvantitativ studie är detta ofta en aspekt som kritiserats (Brinkman & Kvale, 2009). Vi kan inte, utifrån det underlag våra intervjuer utgör, göra några generaliseringar men det är heller inte syftet med vår undersökning. Syftet för oss är att beskriva elevernas egna tankar och erfarenheter.

5.5 Metoddiskussion

Det finns dock kritiska aspekter med att använda kvalitativa intervjuer som metod. Den kunskap som produceras i en forskningsintervju är, enligt Kvale och Brinkman (2009), intersubjektiv och social genom att intervjuaren och den intervjuade konstruerar den tillsammans. En kritisk aspekt kan vara intervjuarens färdighetsnivå: ”Eftersom det inte finns så många strukturerade eller standardiserade procedurer för utförandet av sådana

intervjuformer måste många av metodbesluten fattas på platsen, under intervjun. Det kräver en hög färdighetsnivå hos intervjuaren...”(Kvale & Brinkman 2009, s. 32). Även om ambitionen är att intervjun ska bygga på samtal och ömsesidig förståelse kan det, enligt Kvale och Brinkman, också finnas en maktrelation som är viktig att reflektera över. Intervjuaren har ett maktövertag genom att han/hon har vetenskaplig kompetens, bestämmer ämnet och ställer frågorna, etc. Intervjuaren kan också skaffa sig information som intervjupersonen inte är medveten om och på så vis kan intervjun bli manipulativ. Han/hon har också ett monopol att tolka vad de intervjuade egentligen menade. Medvetna om dessa kritiska aspekter har vi försökt motverka dem genom att använda oss av den samtalsmetodiska kunskap vi fått genom vår utbildning. Därtill har vi båda en bakgrund som grundskollärare vilket ökar vår erfarenhet av samtal avsevärt. Maktförhållandet försökte vi också motverka genom att ställa klagörande frågor för att minska risken för feltolkningar. Vi var även noga med att informera om syftet med intervjuerna. Vi är också medvetna om att vi är två olika personer som intervjuar och att detta kan medföra att intervjuerna inte genomförs helt lika, vilket kan påverka resultatet. Detta har vi försökt motverka genom att använda en intervjuguide som täcker våra frågeområden.

5.6 Etiska överväganden

När det gäller de etiska aspekterna följer vi de fyra allmänna huvudkrav för forskning som preciseras i Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002), dvs. informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet innebär att deltagarna ska upplysas om att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan. Deltagarna ska också informeras om undersökningens syfte, genomförande och hur den ska redovisas.

Samtyckekravet innebär att deltagarna har rätt att själva bestämma över sin medverkan och har rätt att avbryta den. Forskaren ska inhämta uppgiftslämnarens och undersökningssamtyckesdeltagares samtycke.

Konfidentialitetskravet handlar om att deltagarna ska kunna ges största möjliga konfidentialitet genom att uppgifterna som kommit fram behandlas anonymt och förvaras så att inte obehöriga kan ta del av dem.

Nyttjandekravet säger att uppgifterna som samlats in endast får användas för forskningsändamål.

Vi beaktade informationskravet genom att vid våra besök i klasserna och vid intervjuerna informera om vad vår undersökning skulle handla om, hur den skulle genomföras, att deltagande skulle ske frivilligt och anonymt. Vi informerade också om att det är endast vi som kommer att lyssna på inspelningarna och att de skulle användas enbart i vår rapport. Samtyckekravet uppfyllde vi genom att vi informerade muntligt om deltagandets frivillighet och rätten att avbryta det, både vid våra besök i klasserna och innan inledningen av våra intervjuer. Deltagarna har samtyckt att medverka och att intervjuerna spelas in vid accepterandet av intervjuerna. Vi kontaktade också rektorerna och mentorerna för respektive

program och fick godkännande för vår undersökning. För att uppfylla konfidentialitetskravet har vi använt fingerade namn på intervjupersonerna, namnet på skolan och kommunen har utelämnats och det är endast vi som har haft tillgång till det inspelade materialet. Nyttjandekravet har beaktats genom att uppgifterna endast har använts för vårt arbete.

Intervjupersonerna berättar om personliga förhållanden, åsikter och tankar som ska redovisas offentligt och det är något som behöver övervägas etiskt. Kvale och Brinkman (2009) tar upp olika etiska överväganden som kan behöva göras under olika forskningsstadier. Där beskriver de också hur Jette Fog uttrycker en intervjuares etiska dilemma: ”Forskaren vill att intervjun ska vara så djup och inträngande som möjligt, med risk för att intervjupersonen kränks, och å andra sidan vara så respektfull mot intervjupersonen som möjligt, med risk för att det insamlade empiriska materialet bara skrapar på ytan” (Kvale & Brinkman, 2009, s. 190). En annan etisk aspekt är hur texten ska vara utformad och om utskriften är lojal mot personens muntliga uttalande. Utöver att följa ovanstående etiska principer har vi ställt klargörande frågor för att minimera risken för feltolkningar som skulle medföra en felaktig analys. Vid vår utskrift av elevernas uttalanden har vi formulerat dem så att de stämmer bättre överens med ett skriftligt språk men vi har försökt hålla oss så nära det muntliga uttalandet som möjligt.

6. Resultat

I detta avsnitt redovisar vi resultatet av våra kvalitativa intervjuer. Vi inleder med en kort presentation av varje program samt därefter av varje elev genom en kort sammanfattning av respektive intervju. Detta för att ge en sammanhängande bild av vilka de är och för att levandegöra dem. Sedan följer en redovisning av resultaten från intervjuerna utifrån tre olika teman: Elevernas planer vad gäller att läsa in respektive inte läsa in högskolebehörigheten, Faktorer som påverkat elevernas beslut och Elevernas framtidsplaner.

6.1 Programmen

Som bakgrund till vår undersökning och förståelsen för våra resultat ges här en kort presentation av de tre program vi arbetat med i vår undersökning. Vi beskriver också möjligheterna på arbetsmarknaden för de yrken som programmen riktas emot.

Gemensamt för alla yrkesprogram är att de läser de gymnasiegemensamma ämnena: engelska, historia, idrott och hälsa, matematik, naturkunskap, religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Sedan läser de olika yrkesprogrammen karaktärsämnen specifika för respektive program.

6.1.1 Barn- och fritidsprogrammet (BF)

Barn- och fritidsprogrammet vänder sig till elever som vill arbeta med barn, ungdomar eller vuxna. Eleverna får kunskaper om bl.a. människors lärande, växande och behov. De lär sig också om samarbete, kommunikation, hälsa och arbetsmiljö. Programmet har tre olika inriktningar: fritid och hälsa, pedagogiskt arbete och socialt arbete.

Efter utbildningen kan eleverna arbeta som t.ex. personlig tränare, barnskötare, elevassistent, väktare eller personlig assistent.

Flera av dessa yrken har många arbetssökande och hård konkurrens om varje arbete. Framst för dem som väljer att studera inom inriktningarna fritid och hälsa samt pedagogiskt arbete. Inom inriktningen socialt arbete är det balans mellan tillgång och efterfrågan på väktare men efterfrågan väntas öka något inom de kommande tio åren. Det är dock hård konkurrens om arbeten som personlig assistent.

Medelvärdet på meritpoängen för antagna till programmet på den aktuella gymnasieskolan hösten 2011, var 165 poäng (Antagningsstatistik, Gymnasieintagningen, 2011).

6.1.2 Hantverksprogrammet med inriktning frisör (HVFRI)

Hantverksprogrammet vänder sig till elever som vill arbeta med ett kreativt hantverksyrke. Programmet ger i huvudsak kunskaper inom områden som formgivning, företagande och service och fokuserar på hantverksprocessen för den valda inriktningen.

Hantverksprogrammet har fem inriktningar; finsnickeri, frisör, florist, textil och design och övriga hantverk.

På frisörinriktningen, som vi valt, lär eleverna sig om olika behandlingar, tekniker, verktyg och material. Eleverna får öva på de arbetsprocesser yrket innebär och utbildningen innehåller minst 15 veckor APL. Efter avslutad utbildning kan eleverna arbeta som frisöraspiranter.

Arbetsmarknaden för frisörer är hård. Särskilt hög konkurrens är det i de större städerna och där frisörutbildning finns. På fem till tio års sikt förväntas den hårda konkurrensen om arbete bestå.

Medelvärdet på meritpoängen för antagna till programmet på den aktuella gymnasieskolan hösten 2011, var 217 poäng (Antagningsstatistik, Gymnasieantagningen, 2011).

6.1.3 VVS- och fastighetsprogrammet (VF)

VVS- och fastighetsprogrammet vänder sig till elever som vill arbeta med tekniska system för byggnader såsom värme, ventilation, avlopp, vatten och fastighetsservice. På den skola där vi gjort vår undersökning erbjuds tre olika inriktningar: fastighet, ventilationsteknik och VVS.

Eleverna lär sig om installation, felsökning, reparation, drift, m.m. Efter examen på programmet har eleverna kunskaper för att arbeta inom ovanstående inriktningsområden.

Det väntas vara liten konkurrens om arbeten för utbildade VVS-montörer på fem till tio års sikt därför att alltför få utbildar sig till yrket. När det gäller arbeten som fastighetsskötare konstateras däremot en något hårdare konkurrens. Dock bedöms för fastighetsskötare med rätt utbildning och erfarenhet möjligheterna till arbete som relativt goda.

Medelvärde på meritpoängen för antagna till programmet på den aktuella gymnasieskolan hösten 2011, var 174 poäng (Antagningsstatistik, Gymnasieantagningen, 2011).

(Skolverket, 2012, Arbetsförmedlingen, 2012)

6.2 Sammanfattning av intervjuerna

Kristoffer (VVS- och fastighetsprogrammet)

Kristoffer har valt VF-programmet för att han är intresserad av att jobba praktiskt. Han tyckte att det var lite svårt att bestämma sig för vilket program han skulle söka men nu är han nöjd och trivs bra. Kristoffer tycker att han alltid har haft lätt för sig i de teoretiska ämnena och han uttrycker att omgivningen blev förvånade när han valde ett praktiskt program. Han blev intresserad av programmet genom en kompis som gick på VF-programmet på en annan skola. Annars tycker han inte att hans kompisar har påverkat honom i hans val. De flesta av kompisarna går ett teoretiskt program. Kristoffers mamma är sekreterare och hans pappa är bilmekaniker. Båda föräldrarna har studerat på gymnasiet men inte på högskolan. Kristoffer har varit med sin pappa när han har jobbat med bilar. Han upplever att det gjorde att han började tänka på att gå ett praktiskt program. Han tycker att föräldrarna har låtit honom välja själv, men att de bara gett ”lite råd”. Inför sitt gymnasieval hade Kristoffer samtal med studie- och yrkesvägledaren tillsammans med föräldrarna. Vägledaren berättade om arbetsmarknaden inom VVS och det gjorde honom mer intresserad. Kristoffer fick också veta att skillnaden mellan högskoleförberedande program och yrkesprogram var att det skulle krävas mer hemarbete på ett högskoleförberedande program. Han besökte gymnasieskolan på ”öppet hus” och fick träffa mentorn för programmet. Studie- och yrkesvägledaren på gymnasieskolan informerade inför det individuella valet och Kristoffer har valt att läsa in sin högskolebehörighet. Det var något som han inte innan visste att han kunde på sitt program. Han uttrycker att han läser in behörigheten till högskolan ”som en back-up”. Annars tycker han att det är bra att yrkesprogrammen är mindre teoretiska nu. I framtiden vill Kristoffer först åka utomlands med kompisar och sedan vill han starta en egen VVS-firma.

Erik (VVS- och fastighetsprogrammet)

Erik valde VF-programmet för att få jobba med händerna. Han blev inspirerad att söka programmet av mentorn på VF-programmet när han besökte skolan. Mentorn informerade om att det fanns många jobb och att man kunde jobba med olika saker. I valet av program kändes det viktigt för Erik att kunna få ett jobb direkt när han går ut. Erik trivs bra på programmet

och han tycker att det är bra med mycket praktik då man får lära sig av hur andra jobbar. På grundskolan tyckte han bäst om musik och träslöjd. När det gäller de teoretiska ämnena upplevde han först att det var lätt i grundskolan men att det sedan blev ”svårare och svårare”. Han känner ändå att det fungerade bra. På yrkesprogrammet tycker Erik att det är bra att de teoretiska ämnena har minskat nu, eftersom han inte gillar att ”plugga”. Han anser att han är mer praktisk. Han tycker att han fick ”lite grann” information från studie- och yrkesvägledaren inför hans val till gymnasiet. Han var inte på samtal hos vägledaren och har svårt att komma ihåg om han erbjöds något. Information inför gymnasievalet skaffade han sig själv men han upplever ändå inte att han saknar någon information. Erik upplever att han har gjort sitt val helt själv och inte blivit påverkad av något/någon. Inför det individuella valet informerade studie- och yrkesvägledaren om de behörighetsgivande kurserna men han valde att läsa andra kurser eftersom han inte tänker söka till högskolan. Eriks pappa arbetar på en plåtverkstad och hans mamma på ett serviceföretag. Pappan läste på gymnasiet men inte mamman och ingen i familjen har läst på högskolan. Direkt efter gymnasiet vill Erik börja jobba, köpa bil och skaffa lägenhet. Han tycker det är svårt att veta vad han gör längre fram i framtiden.

Niklas (VVS- och fastighetsprogrammet)

Niklas valde VF-programmet för att han hade hört att det skulle gå att få jobb direkt efter gymnasiet. Andra orsaker är också att han inte skulle behöva läsa på högskolan för att få jobba och att han ville jobba praktiskt ”med händerna”. Eftersom Niklas har dyslexi har han svårigheter med att läsa och skriva och han ville därför ha färre teoretiska ämnen. Han trivs på programmet och det var hans förstahandsval. I andra hand hade han valt bygg- och anläggningsprogrammet. Tidigare funderade han också på Samhällsvetenskapsprogrammet med en inriktning mot idrott men han valde sedan bort det pga. att man inte blir något speciellt yrke. Niklas upplevde inte att det var svårt att bestämma sig inför sitt gymnasieval. I nian fick han information inför valet på gymnasiemässan och på öppet hus på skolan. Studie- och yrkesvägledaren på grundskolan hade också informerat i klasserna om valet och han hade också erbjudits samtal men Niklas kände inte att han vill ha det. I övrigt kommer han inte ihåg om han haft så mycket kontakt med vägledaren under grundskolan. Inför det individuella valet fick Niklas information av studie- och yrkesvägledaren och han visste vad han behövde läsa för att få högskolebehörighet. Han valde att läsa in sin högskolebehörighet för säkerhets skull, dvs. om han ”*slutar vara intresserad av VVS*” vill han inte behöva läsa på Komvux. Han har diskuterat sina val hemma med sina föräldrar men han upplever inte att det har påverkat honom. Mamma jobbar på ett företag med kontanthantering och pappa har ett praktiskt yrke på ett industriföretag. Båda har gått på gymnasiet men Niklas tror inte någon av dem har läst på högskolan. Det han upplever skulle kunnat ha påverkat honom var att kompisens pappa arbetar med VVS. Att det nu är färre teoretiska ämnen på yrkesprogrammen och att de inte ger automatisk högskolebehörighet tycker Niklas är bra för att man får välja. Men det som kan vara sämre tycker han är att då kanske färre söker yrkesprogram.

Kalle (VVS- och fastighetsprogrammet)

Anledningarna till att Kalle valde VF-programmet var att han tyckte att det verkade intressant och att han ville jobba med något praktiskt. I grundskolan tyckte han mest om idrott och slöjd och han tyckte inte att de teoretiska ämnena var kul. Han upplevde ändå att han hade det lätt för sig i skolan. Han trivs bra på sitt program och tycker att "allting" är bra. VF var både hans första och andrahandsval genom att han även sökte till en annan skola. Han hade lite funderingar på att gå Bygg- och anläggningsprogrammet men efter ett besök på skolans "öppet hus" bestämde han sig för VF. Kalle gillar idrott och har tidigare haft en dröm om att bli hockey- eller fotbollsspelare. Han säger att han släppte drömmen om hockeyspelare i sextonårsåldern då han inte var villig att satsa tillräckligt mycket. Kalle tycker att han fick bra information från studie- och yrkesvägledaren inför sitt gymnasieval och tycker inte att han saknar någon information. Valet av gymnasieprogram kändes både lätt och svårt. Det som kändes svårt var att det skulle gälla för tre år framöver och att han då behövde tänka efter. Inför sitt individuella val fick han information av studie- och yrkesvägledaren om vilka kurser som gav högskolebehörighet. Valet blev sedan att läsa in behörigheten därför att han tycker att det kan vara bra "när man blir äldre". Kalle säger att han är självständig och upplever inte att han har blivit påverkad av varken sin familj, kompisar eller någon annan i sitt val. Mamma är förskolelärare och pappa är svetsare. Båda har läst på gymnasiet och han tror att mamma har läst på högskolan, men han är osäker på det. Att det är mindre teoretiskt nu på yrkesprogrammen tycker Kalle är bra därför att det blir lättare för dem som har svårt att koncentrera sig i skolan. Om han får jobb efter gymnasiet så är det främst jobba han vill göra när han är klar. Annars tror han att han kanske gör lumpen.

Sara (Barn- och fritidsprogrammet)

Sara valde BF-programmet för att hon vill jobba med människor, främst genom att hjälpa eller rädda på något sätt. Hennes dröm är att bli polis. Sara trivs bra med programmet och klassen. BF-programmet var hennes förstahandsval. I grundskolan tyckte Sara att skolan var tråkig men so-ämnena var det hon hade lättast för. När hon tänker tillbaka på gymnasievalet känns det som att det var svårt. Studie- och yrkesvägledaren tyckte hon inte var bra, hon hade inte tid att erbjuda eleverna samtal. Den information eleverna fick inför sitt val skedde i helklass vid ett tillfälle. Sara diskuterade gymnasievalet mycket med sina föräldrar. De besökte tillsammans skolornas Öppet hus och mässor. Hon önskar att hon fått mer hjälp av studie- och yrkesvägledaren med sitt val. Saras föräldrar tyckte att BF-programmet var ett bra val då de ansåg att arbetsmarknaden ser ljus ut. Saras mamma jobbar på en redovisningsbyrå och pappan jobbar som cykelförsäljare. Mamman har läst lite kurser på universitetet medan pappan slutade skolan efter grundskolan. Det som påverkat Sara i hennes gymnasieval är intressen och till viss del hennes föräldrars positiva inställning. Inför det individuella valet på gymnasiet tycker Sara att hon fått väldigt bra information av studie- och yrkesvägledaren på skolan, både i helklass och på individuellt samtal. Hon visste innan hon sökte till programmet att hon kunde få grundläggande behörighet på programmet, vilket hon tagit reda på tillsammans med sina föräldrar. Hon har valt att läsa in grundläggande behörighet eftersom hon vill ha möjlighet att läsa vidare på universitetet. Att det blivit mindre teori och mer

praktiskt på yrkesprogrammen tycker Sara är roligt. Efter gymnasiet vill Sara jobba för att sedan kunna resa. Senare tänker hon läsa vidare på universitetet. Helst vill hon utbilda sig till socionom eller behandlingsassistent. I framtiden önskar Sara att hon har ett jobb hon trivs med.

Linnea (Barn- och fritidsprogrammet)

Linnea valde detta program för att hon vill jobba med barn och för att det innehåller praktik. Linnea trivs ”okej” på programmet, hon tycker klassen är ganska stökig men lärarna är bra. BF-programmet var hennes förstahandsval. Hon funderade även på samhällsvetenskapsprogrammet men eftersom BF-programmet innehåller praktik valde hon det. I grundskolan tyckte hon att det var ”okej”, so-ämnen och idrott var hennes favoriter. Valet till gymnasiet upplevde Linnea som lätt. Hon visste precis vad hon ville bli. Linnea vill bli förskollärare eller lågstadielärare. Något annat drömyrke har hon inte haft. Det finns en stor avgörande faktor som påverkat hennes val till gymnasiet och hennes tankar om framtida yrkesval och det är praon på högstadiet. Hon hade praoplats på en förskola. Informationen från studie- och yrkesvägledaren på grundskolan var väldigt bra. Dock påverkades inte Linnea av detta då hon redan visste vad hon skulle välja. Av studie- och yrkesvägledaren fick hon bra tips och råd inför sitt val och vad hon skulle tänka på när det gäller t.ex. högskolebehörighet. Linneas föräldrar påverkade inte hennes val till gymnasiet. De stöttade henne i det hon ville göra. Linneas föräldrar äger och arbetar i en ICA-butik. Mamman har läst omvårdnad på gymnasiet och pappan läste el-programmet. Ingen av dem har läst vidare efter gymnasiet. Inför det individuella valet på gymnasiet tycker Linnea att hon fått god information från studie- och yrkesvägledare och från lärarna. Informationen har skett både i helklass och individuellt. Linnea har valt att läsa in grundläggande behörighet eftersom hon planerar att läsa vidare på universitetet. Hon vill utbilda sig till förskollärare eller lågstadielärare. Hon är medveten om att det är svårt att få jobb som barnskötare vilket påverkar att hon vill läsa vidare. Linnea har flera mindre syskon vilket gjort att hon lärt sig ta hand om barn och på så sätt påverkat att hon vill jobba med barn. Efter gymnasiet vill Linnea läsa vidare direkt för att det ska ”bli av”. I framtiden vill hon jobba som förskollärare eller ha en egen liten lågstadielklass.

Victoria (Hantverksprogrammet med inriktning frisör)

Victoria valde HVFRI-programmet för att hon gillar att hålla på med hår, smink, naglar och liknande. Hon trivs inte på programmet då hon fått värk i kroppen. Om hon inte fått det skulle hon trivts bra och velat stanna kvar på programmet. Victoria planerar att byta till inriktningen stylist istället. Detta valde hon också på grund av det intresse hon har för smink, naglar och hår. Victoria är lite äldre än sina klasskamrater eftersom hon först började på Hantverksprogrammet inriktning modestyling på en annan skola. Eftersom de flesta lärarna var obehöriga och skolan inte var bra valde Victoria att sluta och byta till det hon går just nu. I grundskolan tyckte Victoria om bild, musik och syslöjd. I övrigt var det svårt och inte så roligt. Valet till gymnasiet tyckte Victoria inte var så svårt. Hon har många intressen åt det

kreativa hållet vilket gjorde att hon valde Hantverksprogrammet. Gymnasieprogrammet valde hon helt efter intresse. Victoria tyckte hon fick mycket och bra hjälp av studie- och yrkesvägledaren på skolan. Victoria diskuterade också gymnasievalet med sina föräldrar men blev inte påverkad av det. De tyckte hon skulle gå sin egen väg. Mamman är långtidssjukskriven men tidigare arbetat inom restaurangbranschen och med livsmedelstillverkning. Pappan läser på universitetet samtidigt som han jobbar med ungdomar på ett behandlingshem. Mamman har gått tvåårigt gymnasium och därefter läst på Komvux. Inför det individuella valet i gymnasiet fick inte Victoria någon information då hon var sjuk vid informationstillfället i klassen. Som individuellt val har hon valt svenska, flera kurser. Hon kan inte förklara varför, ”jag bara tog nåt”. Egentligen skulle hon vilja läsa psykologi, bild och foto men dessa kurser finns inga platser på. Victoria vet om att hon inte kommer att få grundläggande behörighet och tycker att det är synd att den möjligheten ändrats. Den största anledningen till att Victoria inte läser in grundläggande behörighet är att hon är skoltrött. Efter gymnasiet vill hon börja jobba. Hon tänker sig att hon får ta något jobb som finns ledigt eftersom hon tror att det är svårt att få jobb som stylist. I framtiden önskar Victoria att hon har en egen nagelsalong med många stamkunder.

Lisa (Hantverksprogrammet med inriktning frisör)

Lisa valde HVFRI-programmet för att hon gillar att hålla på med hår och att vara social. Det har alltid varit ett drömyrke. HVFRI-programmet var inte hennes förstahandsval eftersom hon hade för låga betyg för att bli antagen. Då Lisa inte visste vad hon ville göra men älskar musik, sökte hon Samhällsvetenskapsprogrammet med inriktning musik. Redan efter några veckor på Samhällsvetenskapsprogrammet kände Lisa att tempot och svårighetsgraden var för hög och hon önskade då byta program. Intagningspoängen för frisör var för höga men hon bytte till en utbildning det fanns plats på. Till nästkommande höst hade intagningspoängen för inriktning frisör sänkts vilket gjorde att Lisa kunde börja på det istället. I grundskolan tyckte Lisa bäst om musik och svenska. Valet till gymnasiet tyckte Lisa var svårt eftersom det fanns så mycket att välja på. Hon har ett svagt minne av att studie- och yrkesvägledaren på skolan informerade i klassen men minns inte något mer om det egentligen. Hon upplever att hon fick veta mest om gymnasievalet när hon besökte skolornas Öppet hus. Lisa pratade också mycket med sina föräldrar om valet. De stöttade hennes val då de vet att musik alltid varit hennes grej. Hon blev inte påverkad av föräldrarna utan känner att det var hennes eget val. De faktorer hon påverkades av var hennes intressen och hennes betyg, som utgjorde ett hinder för henne att söka till Hantverksprogrammet med inriktning frisör. Lisas mamma jobbar med på ett företag som arbetar med avfallshantering där hon tar emot kunder. Pappan jobbar på samma arbetsplats som lastbilschaufför. Lisas mamma har läst omvårdnad på gymnasiet och pappan har läst byggprogrammet. Inför det individuella valet i gymnasiet fick Lisa bra information från studie- och yrkesvägledaren. Lisa har valt att läsa in grundläggande behörighet. Efter gymnasiet vill Lisa söka till en musikhögskola i Göteborg. För att söka in på skolan behövs grundläggande behörighet vilket gör att hon vill läsa in behörigheten. Lisa tror att det är svårt att få jobb som frisör, men om hon skulle få det kommer hon att jobba som frisör ett tag och senare söka till musikhögskolan. Hon hoppas att hon längre fram i livet kommer att jobba med musik eller som frisör.

6.3 Elevernas planer vad gäller att läsa in respektive inte läsa in högskolebehörigheten

I detta avsnitt redovisar vi hur eleverna angett att de planerar att läsa in eller att inte läsa in sin högskolebehörighet inom ramen för programmet. Avslutningsvis redovisar vi elevernas åsikter när det gäller yrkesprogrammets nya utformning och de nya förutsättningarna för högskolebehörigheten.

Fyra av de sex elever som har valt att läsa in sin behörighet uttrycker att de valde detta som en säkerhet inför framtiden. Tre av dessa elever har i nuläget ingen speciell högskoleutbildning planerad. Lisa säger att hon funderar på att söka en utbildning på en musikhögskola men hon uttrycker också att hon läser in behörigheten för säkerhets skull.

Lisa: "Jag går det (hantverksprogrammet) nu för att jag tycker det är kul och jag skulle vilja jobba med det men kanske inte hela tiden...Jag vet ju inte vad jag känner då, om jag vill något annat liksom."

Kristoffer: "Det är mest som en back-up...Jag tycker det är bra för att man har en större frihet i så fall om man inte lyckas."

Två av tjejerna har särskilda högskoleutbildningar som de planerar läsa vidare på. Linnea vill läsa till förskollärare och Sara tänker läsa till socionom eller behandlingsassistent.

Två av eleverna har valt att inte läsa in sin behörighet. Båda eleverna anger att orsaken är att de inte planerar att läsa på högskolan. En av dem anger att det också var slumpen som avgjorde hennes individuella val.

Victoria: "Jag bara tog något, jag tror jag valde svenska 1, 2 och 3...det bara blev så."

Det finns olika åsikter kring de nya behörighetsreglerna och yrkesprogrammets nya utformning hos eleverna. När det gäller fördelning av teori och praktik tycker Lisa och Sara att det är bra och roligare att blanda teori med praktiskt arbete. Kristoffer, Kalle och Erik tycker att det är bra att det är mindre tid för teoretiska ämnen nu på yrkesprogrammen.

Kristoffer: "Jag tycker att det är bra att inte vi som går en praktisk linje ska fördjupa oss i några ämnen som vi egentligen inte behöver."

Kalle: "Jag tycker väl det kan vara bra för att vissa har svårt att koncentrera sig och då är det bättre att man får hålla på med det man ska jobba med i framtiden...så att man har en chans att liksom klara sig istället för att kanske skolka och inte gå på de här teoretiska lektionerna och sen inte klara kursen."

Niklas, Victoria och Lisa uttrycker sig ambivalent.

Lisa: "Det är bra med mindre teoretiskt för det är ju inte det som är roligast, men det är väl bra att kunna."

Niklas: "Det är väl delvis bra...det är väl fifty fifty egentligen, både och...Jag tycker väl

att det är bra för då får man ju välja vad man vill göra. Det är bättre att man får välja själv men det kan väl vara att det är fler som inte läser (på yrkesprogram) och då blir det liksom sämre."

Victoria: "Man måste planera sin framtid så mycket. Om man vill göra nåt kul nu och liksom inte plugga ihjäl sig och sen läsa på Komvux...fast det finns ju så många alternativ så egentligen tycker jag inte det är så där jättefarligt"

6.4 Faktorer som påverkat elevernas beslut

Av de åtta elever som intervjuades har sex valt att läsa in högskolebehörighet. Nedan beskriver vi de faktorer som de uppgav har inverkat på deras val. Det individuella valet kan inte ses helt isolerat utan måste ses som en del av elevernas utbildnings- och karriärväg. Därför redogör vi även för elevernas tankar kring sitt gymnasieval. I redogörelsen använder vi begreppet fallenhet. Med fallenhet menar vi att ha lätt eller svårt för något.

6.4.1 Föräldrars utbildningsbakgrund och könsperspektivet

Tre killar och tre tjejer har valt att läsa in högskolebehörigheten. Av dessa har merparten av föräldrarna gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå. Mamman till en av tjejerna har läst på högskola. En av killarna tror också att hans mamma har läst på högskolan men han är osäker. Av de intervjuade har en tjej och en kille valt att inte läsa in sin högskolebehörighet. Tjejens mamma har gymnasieutbildning och pappan har läst på högskolan medan killens båda föräldrar har gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå.

När det gäller det faktum att eleverna valt ett yrkesprogram visar våra resultat att samtliga elever har minst en förälder som arbetar med ett yrke av praktisk karaktär. Tjejerna har både mammor och pappor som arbetar med ett praktiskt yrke medan killarnas pappor arbetar med ett praktiskt yrke.

Kristoffer: "...man har väl hängt en del när han (pappan) har meckat med bilarna och då har man ju tänkt någon praktisk linje."

6.4.2 Personer som påverkat elevernas val

Samtliga elever har diskuterat gymnasievalet med sina föräldrar. Alla berättar att föräldrarna på något sätt uttryckt att deras val var bra. Sara upplever att hon påverkats ”till viss del” av föräldrarna och Kristoffer uppger att han inte påverkades så mycket av sina föräldrar. De ville inte ”snurra till det” utan ”bara ge lite råd och så” berättar han. De sex övriga eleverna upplever att de inte påverkats av föräldrarna alls.

Victoria: ”Mina föräldrar tyckte att jag skulle gå min egen väg.”

I intervjun då vi samtalade om föräldrarnas eventuella påverkan vid gymnasievalet sa två elever:

Kalle: ”Ingenting! Nej jag är en självständig kille. Jag gör det jag tycker är kul.”

Lisa: ”Men det är klart, de kan ju inte bestämma vad jag ska välja.”

Inte heller när det gäller det individuella valet anger eleverna att de blivit påverkade av sina föräldrar. Linnea uttrycker att hennes föräldrar stöttar henne i det hon vill göra. Sara berättar att hennes föräldrar var till hjälp genom att de tillsammans tog reda på information om högskolebehörigheten innan hon sökte till barn- och fritidsprogrammet. Niklas och Kalle pratade hemma med sina föräldrar inför valet. Kristoffer säger att han tog hem information om valet som han tittade på tillsammans med föräldrarna men han anser att han tog ett eget beslut.

Kristoffer: ”Det var mest jag som tyckte det var bra och klokt gjort. (att läsa in högskolebehörigheten)”

Kalle: ”Dom sa att det var mitt val och jag skulle välja det jag tyckte var kul.”

Merparten av eleverna upplever inte att de har blivit påverkade av kompisar i sitt val till gymnasiet. Kristoffer uttryckte dock att han blivit påverkad av en ett år äldre kompis som går samma program på en annan skola genom att han hade sagt att programmet var kul. Andra personer som haft betydelse för elevernas gymnasieval är en lärare på VF-programmet som två av de fyra eleverna nämnt. Båda eleverna mötte läraren vid skolans Öppet hus. Sex av åtta elever har också nämnt Öppet hus och besöksdagar som betydelsefulla när det gäller att fatta beslut. Niklas har en kompis, vars pappa äger ett VVS-företag. Det påverkade honom att söka till VF-programmet. När det gäller personer som haft betydelse för elevernas individuella val berättar Lisa att hon läste om en kvinnlig skådespelerska och fick då reda på en musikhögskoleutbildning som hon funderar på att söka till. Linnea anger också att hennes lärare har varit ett stöd för henne i hennes individuella val.

Kalle: ”Jag går ju inte med någon ifrån min förra klass så det var inga kompisar.”

Lisa: ”...sen var det ju ingen av mina kompisar som valde samma. En del gick ju ihop och valde samma.”

Erik: "Det var väl NN (mentorn) som gjorde att jag valde... Valet var ju enkelt men bestämma sig tog ju ett tag."

Niklas: "Jag pratade ju med honom också (kompisens pappa) och han sa att jag bara fick säga till så får jag prao-plats och så..."

6.4.3 Information och studie- och yrkesvägledning

Hälften av eleverna har inte så mycket minnen från studie- och yrkesvägledningen på grundskolan eller har inte tagit så mycket intryck från den. Tre av eleverna tycker att de fått bra information, hjälp och stöd av studie- och yrkesvägledaren på grundskolan. De har både fått information i helklass och enskilt samtal. Sara upplevde dock inte att studie- och yrkesvägledaren på grundskolan var bra. Flera av eleverna berättar om att studie- och yrkesvägledaren beskrivit hur gymnasievalet går till rent praktiskt. Inga respondenter beskriver att de fått hjälp med att välja. Samtliga elever har fått information i helklass, sju av dem har erbjudits enskilt samtal varav två valt att inte gå på detta. Två elever uttrycker att de saknade information från studie- och yrkesvägledaren. Sara önskar att hon fått mer hjälp med att välja och Kristoffer önskar att han fått veta att det var ett så begränsat antal platser på VVS-inriktningen (8 platser). Två elever nämner också grundskolans studie- och yrkesvägledare som informationskällor ifråga om möjligheterna att läsa in högskolebehörigheten. Linnea tycker att hon fick bra hjälp från vägledaren på grundskolan och Niklas anger också att han hade fått veta att han kan läsa in sin högskolebehörighet efter gymnasiet.

Lisa: "...jag kommer inte ihåg, jo kanske fick vi information i klassen men inget mer."

Kristoffer: "...man gick ju till en sån där syv och prata och han hade ju några broschyrer som man fick läsa och så....Jag har ju aldrig haft svårt i skolan så han sa ju ungefär bara att det du tycker är intressant ska du välja."

Linnea: "Vi fick väldigt mycket information. Han läste av mig och gav förslag, fast jag hade redan bestämt mig så vi hade inte massor att prata om. Han gav förslag och tips på hur jag skulle gå vidare, vilka val jag skulle göra."

Sara: "Syven var inte bra, hon hade inte tid att träffa oss på samtal. Hon pratade bara i klassen."

Sju av eleverna upplever att de har fått information av sin studie- och yrkesvägledaren på gymnasiet inför sitt individuella val. De anser att de har fått veta vilka kurser de behöver läsa för att få en högskolebehörighet. Samtliga berättar att vägledaren kom ut till klassen och informerade och en elev hade också ett enskilt samtal med studie- och yrkesvägledaren. Victoria hade dock inte fått information om det individuella valet då hon varit sjuk vid informationstillfället i klassen. Kristoffer fick information av studie- och yrkesvägledaren på

gymnasiet om det individuella valet men visste inte när han sökte till VF-programmet att han kunde läsa in sin behörighet. Niklas berättar om vad de fick veta vid informationen i klassen:

Niklas: "...när det var (individuella valet) och vad det fanns för inriktningar, vad man kunde välja och mycket om vad man skulle välja för att få rätt poäng och så."

Erik: "Vi fick en lapp där det stod vad man kunde välja för nåt...det var nån speciell grej på det där pappret där stod det om högskola eller vad det var..."

Lisa: "...jag gick till hon NN (studie- och yrkesvägledaren) och då fick jag veta vad jag skulle läsa, hon förklarade jättebra."

Kristoffer: "...om man valde yrkes..en praktisk linje då...jag trodde inte man skulle kunna välja högskoleförberedande ämnen som ind.val (individuellt val) men sen kunde man ju det...det gjorde allt lite bättre för det är ju det jag har valt..."

6.4.4 Intresse och fallenhet

För sex av de åtta eleverna var det program de går på förstahandsvalet. För de två elever som hade det nuvarande programmet som andrahandsval var anledningen att de bytt skola och utbildning. Lisa valde inte HVFRI-programmet i första hand för att hon visste att hennes betyg inte skulle räcka till. Victoria valde att byta till HVFRI-programmet efter två månader på ett program och en skola hon inte trivdes på. Sju av respondenterna uppger att de valt sina respektive program av intresse. Samtliga VF-elever har valt programmet för att de ville gå något praktiskt.

Linnea: "Jag älskar barn, därför vill jag jobba med barn."

Kalle: "...tycker inte om att sitta och vända papper och bara skriva, jag ville ha något att göra."

Under intervjuerna samtalade vi också om favoritämnen i grundskolan. Tre av eleverna nämner ett eller flera praktiska ämnen som går att koppla till det gymnasieprogram de går på. Victoria gillade sysslöjd i grundskolan och valde Hantverksprogrammet med inriktning modestyling som förstahandsval till gymnasiet. Erik och Kalle tyckte bäst om träslöjd i grundskolan, vilket är ett praktiskt ämne.

När det gäller elevernas praktiska respektive teoretiska fallenhet har detta också påverkat merparten av eleverna till att de valt det gymnasieprogram de går på. Linnea har många småsyskon och har på så sätt fått lära sig att ta hand om barn. Därför tycker hon det vore kul att jobba med barn, vilket påverkade henne att välja BF-programmet. Victoria designade och sydde egna kläder redan på grundskolan vilket gjorde att hon sökte till inriktningen modestyling i första hand. Lisa valde Samhällsvetenskapsprogrammet med musikinriktning

därför att hon älskat att sjunga i hela sitt liv och det utgör en stor del av hennes fritid. Niklas nämner att en orsak till att han inte valde ett studieförberedande program var att han har dyslexi och har svårt att läsa och skriva. Samtliga killar uttryckte att de ville arbeta med något praktiskt.

Fyra av eleverna upplevde de teoretiska ämnena i grundskolan som ganska lätta och samtliga har valt att läsa in högskolebehörigheten. Fyra elever upplevde de teoretiska ämnena mer svåra, varav två har valt att läsa in högskolebehörigheten.

Ett exempel är Lisa som ger uttryck för både intresse och fallenhet för musik och funderar på att söka till en musikhögskola med grundläggande behörighet som intagningskrav.

Lisa: "Jag har verkligen musiken i mig så det är onödigt om man inte tar den chansen."

Erik valde inte de behörighetsgivande kurserna i sitt individuella val. På grundskolan tyckte han mest om praktiska ämnen. Så här säger han om grundskolan:

Erik: "...men sen vart det lite tyngre...det var ju massa nationella prov och allting vart ju svårare och svårare hela tiden."

6.4.5 Arbetslivsrelaterade faktorer

Sex elever beskriver att praktiken är ett positivt inslag på utbildningen. Linnea och Erik nämner att detta särskilt varit en orsak till att de valt det program de går på.

Linnea: "...jag funderade också på Samhällsvetenskapsprogrammet men valde BF för att man har praktik."

Erik: "...det som är bra med programmet är att det är mycket praktik och att man får lära sig inte bara av NN (mentorn) utan också av andra som jobbar."

Linnea uppger att den mest betydelsefulla faktorn för hennes val till gymnasiet var praon i grundskolan. Hon hade praon-plats på en förskola.

Linnea: "Efter praon visste jag precis vad jag ville bli, innan visste jag inte alls."

Fem av eleverna tror att det är lätt att få jobb efter gymnasiet. Resterande elever tror att det är svårt att få jobb efter gymnasiet. Alla eleverna på VF-programmet ser ljust på den framtida arbetsmarknaden inom VVS-branschen. Erik och Niklas har uppgett detta som en orsak till att de sökt VF-programmet. Lisa och Niklas nämner även att de har valt ett yrkesprogram därför att utbildningen leder till ett yrke.

Niklas: "...det behövs ju VVS:are hela tiden. Dra rör behöver man ju för att få vatten i huset typ och få värme och sånt."

Niklas beskriver även att han valde VF-programmet före Bygg- och anläggningsprogrammet, som han också var intresserad av, på grund av att VF-programmet är ett mindre program. Det är inte lika många att konkurrera med när det gäller att få jobb efter gymnasiet.

När det gäller att läsa in högskolebehörigheten har tre av de fyra VF-eleverna valt att göra det. Kristoffer funderar ändå över vad han gör om han skulle bli arbetslös:

Kristoffer: "Om jag är arbetslös i över ett år så skulle jag välja det (läsa på högskolan) i så fall."

Linneas funderingar kring hur den framtida arbetsmarknaden påverkar att hon vill läsa vidare.

Linnea: "...det är svårt för barnskötare men inte som förskollärare...det är därför jag ska läsa vidare."

Sara tycker att arbetsmarknaden ser ljus ut och hon har valt att läsa in behörigheten. Lisa tror att det är svårt att få ett arbete som frisör, men hon anger inte det som en anledning till att läsa in sin högskolebehörighet. Victoria tror att det kommer att bli svårt att få jobb som stylist men hon har inte valt att läsa in sin högskolebehörighet på gymnasiet.

6.5 Elevernas framtidsplaner

I intervjuerna frågade vi eleverna om deras framtidsplaner både på kort och lång sikt. Sex elever uttrycker att de vill börja arbeta direkt efter gymnasiet om det finns möjlighet. Victoria är en av dem och hon tänker sig att hon kan arbeta i en matbutik därför att hon tror att det kan vara svårt att få arbete som stylist. Hon drömmer om att i framtiden ha en egen salong, för naglar, styling och hår. Hon vill även sy brudklänningar på fritiden. Niklas vill börja arbeta så snart som möjligt så att han kan tjäna pengar. Längre fram i livet vill han *"bo på ett eget ställe"* och ha ett jobb. Kalle vill arbeta direkt men om han inte får jobb vill han *"göra lumpen kanske"*. Även Erik vill börja arbeta direkt:

Erik: "Börja jobba och sen skaffa lägenhet och köpa bil eller nånting."

Varken Kalle eller Erik kunde föreställa sig vad de gör många år framåt i tiden. Lisa, Sara och Linnea nämner högskolestudier i sina framtidsplaner. Om Lisa får möjlighet vill hon arbeta som frisör ett tag efter gymnasiet och sedan söka till musikhögskolan. I framtiden hoppas hon att hon kan arbeta med musik. Linnea vill läsa vidare till förskollärare direkt efter gymnasiet därför att hon tror att det lättare *"blir av"* om hon gör det direkt. I framtiden vill hon arbeta som förskollärare eller ha en egen lågstadielklass som lärare. Sara vill först arbeta för att tjäna pengar och sedan ge sig ut och resa. Sedan vill hon söka till högskolan. När hon tänker på sin framtid hoppas hon att hon är klar med sin utbildning och har ett jobb hon trivs med.

Kristoffer säger så här om sin framtid:

Kristoffer: "...resa utomlands med kompisar. USA... vi vill bo där det skulle vara häftigt i så fall...sen när jag är äldre vill jag ha en egen firma (VVS-firma)"

7 Analys och diskussion

Syftet med vårt arbete var att undersöka hur studie- och framtidsplaneringen, för yrkeselever i åk 1, ser ut i ljuset av vad de ändrade förutsättningarna i Gy11 innebär. Vi ville även ta reda på vilka faktorer som påverkat eleverna i denna planering. I den efterföljande analysen och diskussionen kommer vårt resultat kopplas samman med den tidigare forskning, teori, fakta och aktuell debatt vi tagit upp i vår bakgrund.

Hodkinson och Sparkes beskriver i karriärvalsteorin "Careership" att människors karriär- och utbildningsval påverkas av många faktorer i dess liv och omgivning. Livet består av tid av rutin och vändpunkter då vägval och beslut omprövas och nya fattas. Både gymnasievalet och de individuella val eleverna gör under sin gymnasietid kan ses som strukturella vändpunkter som har betydelse för deras framtid. I vår inledning skriver vi att gymnasievalet kan anses vara ett stort och för många svårt val. Dresch och Lovén (Lundahl red, 2010) beskriver övergången mellan grundskola och gymnasium som en vändpunkt som för många ungdomar upplevs som en utmaning och ett svårt beslut. Resultaten i vår undersökning visar att tre elever upplevde att gymnasievalet var svårt. Flera elever uttrycker att det tog tid att bestämma sig eller att valet krävde noga överväganden, men endast två elever ansåg att valet var lätt. Sterndal (2011), en av de som är negativa till den nya yrkesutbildningen, anser att den leder till att elever tidigt tvingas välja väg i livet och att det lägger ett stort ansvar på dem när det gäller framtiden. Våra resultat visar inte att ungdomarna själva känner en tung börda men ger dock signaler om att de tar ansvar för sitt beslut och inser betydelsen av det. I vår studie svarar sex av åtta elever att de har valt att läsa in högskolebehörighet. Fyra av dessa uttrycker att de gör det som en säkerhet inför framtiden, om de skulle vilja byta yrke. Gy 11 ger inte längre automatiskt möjlighet till fortsatt högskoleutbildning efter avslutad gymnasieutbildning. I praktiken behöver då eleverna tidigt ta eget ansvar för sitt val av utbildningsväg/yrkeskarriär. Av svaren går att utläsa att eleverna är osäkra inför vad deras fortsatta yrkesliv kommer att innebära. Funderingarna gäller om de kommer att vilja fortsätta i samma yrke eller om det kommer att finnas arbete inom yrket de utbildar sig till. En tolkning kan vara att det är svårt att så tidigt i livet veta vad som väntar i framtiden. Att ett allt större ansvar läggs på individen påpekas även av Puaca (Karlsson, 2012) som också menar att han funnit en osäkerhet hos elever och studenter kring vad deras utbildningsbeslut skulle leda till. Han påvisar i sina resultat att många har gjort ett val i brist på bättre alternativ men detta är dock inget som eleverna har uttryckt i vår studie. Även Haugseth (2011) nämner i sin analys individens ökade ansvar där hon menar att det i den reformerade gymnasieskolan är individens val och inte statens val att välja framtida färdväg.

I den aktuella debatten framkommer både för- och motargument gällande den reformerade gymnasieskolan. Olofsson (2010) hävdar att den nya yrkesutbildningen ökar ungdomars etablering på arbetsmarknaden och utbildningsminister Björklund (2012) tror att den nya yrkesutbildningen kommer att minska ungdomsarbetslösheten. Vårt resultat visar att fem av eleverna har valt gymnasieprogram på grund av förutsättningarna att få jobb inom det yrke de utbildar sig till. Det verkar som att det för många av eleverna är viktigt att ha möjlighet att få jobb direkt efter gymnasiet.

När det gäller studie- och yrkesvägledningen visar forskningen att det finns stora brister. Skolverket har i en rapport kommit fram till att studie- och yrkesvägledningen inte är jämlik över landet, alla elever får inte den vägledning de har rätt till och att den, på grundskolan, fokuserar allt som oftast bara kring tiden för gymnasievalet (Skolverket, 2007). Våra resultat samstämmer med det Skolverket kommit fram till. Ingen av våra elever minns att de, under grundskoletiden, haft kontakt med studie- och yrkesvägledaren i något annat sammanhang än vid tiden för gymnasievalet. Endast en av eleverna i vår undersökning uttrycker dock missnöje över studie- och yrkesvägledningen på grundskolan. Övriga är positiva eller förhåller sig neutrala. I Haugseths (2011) resultat visade det sig att ca hälften av yrkeseleverna inte planerar eller är osäkra på hur de ska göra när det gäller att läsa in högskolebehörighet på gymnasiet. Detta stämmer inte överens med resultatet för vår studie, där större delen av eleverna tänker läsa in sin behörighet. De flesta elever uttrycker att de har fått information från studie- och yrkesvägledaren på gymnasiet om den möjligheten. Någon elev (Erik) verkar dock i sitt uttalande vara osäker på informationen och en elev (Victoria) saknade också information därför att hon var sjuk vid informationstillfället. Victoria har valt att inte läsa in sin högskolebehörighet och vi funderar på om hon skulle gjort annorlunda om hon haft tillräcklig information? I övrigt verkade eleverna överlag vara nöjda med informationen från studie- och yrkesvägledaren på gymnasiet. I våra intervjuer har vi dock mest berört informationen kring behörighetsgivande kurser och det är svårt att genom svaren dra några slutsatser om vägledningen i stort. Skillnaderna i Haugseths och våra resultat skulle kunna förklaras med att hon utförde sin undersökning före det individuella valet och vi utförde vår undersökning efter.

Skolverket rapporterade 2006 om en könsuppdelad arbetsmarknad som avspeglas även på gymnasieprogrammen. Tjejerna i vår undersökning har alla sökt ett program med hög andel tjejer. Tjejerna i undersökningen drömmer om att arbeta som bl.a. förskollärare, frisör, stylist och socionom, vilket är kvinnodominerade yrken. Endast Sara uppger yrken som domineras av killar, t.ex. polis. Samtliga killar i undersökningen drömmer om att arbeta inom VVS och fastighet, vilket är en bransch som domineras av killar. Forskning beskriver också hur många ungdomar vid sina utbildnings- och karriärval följer i sina föräldrars fotspår. Haugseth (2011) är en av dem som har kommit fram till detta i sin undersökning av ungdomars gymnasieval. Hennes resultat visar att för killar på Fordonsprogrammet är föräldrars yrke en faktor som i hög grad påverkat gymnasievalet. Detta samstämmer med vårt resultat, där killarna på VF har pappor som arbetar med ett praktiskt yrke, såsom bilmekaniker och plåtslagare. Schedins studie (Lundahl red, 2010) visar även att tjejer har högre benägenhet att söka till högskola och universitet. Detta har inte visat sig i vår studie när det gäller att läsa in högskolebehörigheten,

då det var lika många killar som tjejer som har valt att göra det. Däremot var det fler tjejer än killar i studien som hade en speciell planerad utbildning i åtanke.

Forskning om social snedrekrytering visar att benägenheten att söka till högre utbildning också är något som påverkas av föräldrarnas utbildningsbakgrund. Endast ett fåtal av eleverna i vår undersökning har en förälder som studerat på eftergymnasial utbildning. Enligt Hodkinson och Sparkes (1997) kan habitus sägas vara egenskaper och personligheter som införlivats från tidigare generationer och som påverkats av sociala miljöer. Habitus är personlig för varje elev men det går att utläsa att deras sociala miljöer har en likhet när det gäller föräldrars studiebakgrund och yrkesval. Alla elever i vår undersökning har minst en förälder med ett praktiskt yrke och de kan då antas ha blivit bekanta med dessa arbeten och miljöer. Elevernas bekantskap med den akademiska miljön kan antas vara mindre, då få av föräldrarna har en högskoleutbildning. Enligt forskningen har också den sociala snedrekryteringen till högskolan endast i liten utsträckning minskat, där minskningen förklaras med minskande skillnader i utbildningsnivå hos föräldrarna. I vår studie visade det sig inte vara någon större skillnad för gruppen som läser in sin behörighet jämfört med gruppen som inte gör det, när det gäller föräldrarnas utbildningsnivå. Trots att så få av föräldrarna har studievana från högskolan har många av eleverna valt att läsa in högskolebehörigheten. Resultaten i vår studie visar att social bakgrund har betydelse i valet till gymnasiet men ringa betydelse för valet att läsa in sin högskolebehörighet.

Dresch och Lovén (Lundahl red., 2010) beskriver i sin studie att en viss omedvetenhet hos eleverna om vad som påverkar dem i deras beslut kan utläsas. Deras resultat tyder på att föräldrarna är den viktigaste faktor som påverkat eleverna. Alla elever i vår undersökning anser att de gjort ett eget val och inte påverkats av föräldrarna. Dock tyder ändå deras svar och hur de beskriver processen kring valet på att de influerats av sina föräldrar. Om föräldrarna är positiva till deras val, kanske det omedvetet påverkar eleverna till att fatta sitt beslut? De faktorer eleverna i vår undersökning anser att de påverkats av är intresse, möjligheten att få jobb och fallenhet för att arbeta praktiskt. För eleverna på HVFRI och BF är det intresse som påverkat deras val till gymnasiet och för VF-eleverna är det fallenhet för praktiskt arbete och arbetsmarknaden. Samtliga elever i vår undersökning trivs på sina program. En fundering vi får är om trivseln ökar när eleverna väljer efter intresse och fallenhet i hög grad? Utifrån Careeshipteorin tolkar vi att perioden mellan de två vändpunkterna, gymnasievalet och det individuella valet, verkar till största delen varit bekräftande och förstärkt elevernas gymnasieval eftersom de flesta trivs på sitt program och verkar nöjda med sitt val.

Dresch och Lovén (Lundahl red., 2010) diskuterar också att elevernas mognad spelar roll för deras förutsättningar att fatta beslut om utbildningsväg. De menar att mognaden för en del av dem inte sammanfaller med tiden för när beslutet ska tas. Detta kanske har betydelse för att de intervjuade eleverna i vår studie vill läsa in sin behörighet för säkerhets skull. Det kan tyda på att de vill hålla utbildningsvägarna öppna tills de i framtiden är mer mogna att ta ett beslut. Att hålla flera utbildningsvägar öppna kan visa en önskan om flexibilitet hos eleverna i deras tankar kring sin framtida yrkeskarriär. Detta beskrivs också av Sullivan & Baruch (2009) som

skriver att dagens anställda anpassar sig till ett mera rörligt förhållande till arbetsgivarna och då gäller det att kunna vara flexibel och ta ansvar för sin yrkeskarriär.

I vårt resultat har vi identifierat en viss skillnad mellan programmen. Den skillnad vi kan se är att eleverna på VF är positiva till hur arbetsmarknaden ser ut inom den bransch de utbildar sig. Deras bild av arbetsmarknaden samstämmer med Arbetsförmedlingens prognoser. Ingen av VF-eleverna har i dagsläget planer på att läsa vidare direkt efter gymnasiet utan alla talar om att jobba inom VF-branschen. Eleverna på BF planerar båda att i framtiden läsa vidare på högskola, en av dem direkt efter gymnasiet. De elever som går HVFRI har olika planer men båda inser att arbetsmarknaden är så konkurrensutsatt att det kan bli svårt att få arbete som frisör. Denna bild av arbetsmarknaden samstämmer också med Arbetsförmedlingens prognoser. En tolkning av detta skulle kunna vara att eleverna på BF går en lite bredare utbildning med många möjliga framtidsyrken. Kan detta medföra att dessa elever i större utsträckning planerar att läsa vidare på högskola? Vår studie utgör ett för litet underlag för att ge ett tillförlitligt svar på den frågan. I våra resultat verkar det ändå som att elevernas tankar kring att läsa vidare på högskolan direkt efter gymnasiet, påverkas av hur arbetsmarknaden ser ut.

Enligt Björklund (2012) ska en mindre andel teori, och mer fokus på yrkeskunskap och praktik, minska avhoppet från gymnasiet. Att öka de praktiska inslagen kan också ha betydelse för elevernas fortsatta val i livet. Enligt Lundahl (2010) är otillräckliga yrkeserfarenheter försvårande omständigheter för att ungdomar ska kunna göra väl underbyggda val. En av eleverna i vår undersökning uttryckte att prao var den avgörande faktorn för valet av gymnasieprogram. Hennes goda erfarenheter från prao-perioden har haft en avgörande betydelse för hennes val av utbildnings- och karriärväg. Detta exempel kan visa att yrkeserfarenheter kan vara betydelsefulla när elever ska göra väl underbyggda val. När det gäller hur eleverna i vår studie upplever teori kontra praktik nämner de att de tyckte bäst om praktiska ämnen i grundskolan och/eller att de har praktiska intressen och förmågor. Två elever på VF-programmet nämner dock att de haft lätt för de teoretiska ämnena i grundskolan. Eleverna tycker att det är bra att utbildningen innehåller mycket praktik. I ljuset av elevernas praktiska intressen och förmågor verkar deras agerande att läsa in fler teoretiska ämnen motsägelsefullt. Niklas säger exempelvis att han valde yrkesprogram för att han inte skulle behöva läsa på högskolan och för att han ville ha färre teoretiska ämnen. Han har nu ändå valt att läsa de teoretiska kurserna för att få sin behörighet. I vår studie verkar det därmed inte som att elevernas intresse och/eller förmåga till praktiskt arbete i någon större utsträckning påverkar valet att läsa in eller att inte läsa in högskolebehörigheten. När det gäller yrkesprogrammets nya utformning tycker de flesta av eleverna att det är bra med fler praktiska inslag och färre teoretiska. Tre elever uttrycker ambivalens. De tycker att det är positivt att de får välja själva och att det finns många alternativ. Det de anser vara mindre bra är att framtiden måste planeras tidigt och att färre söker till yrkesprogram. Detta är tankar och ståndpunkter som också kan spåras i den politiska debatten.

7.1 Slutdiskussion

I detta avslutande avsnitt knyter vi ihop vårt arbete genom att sammanfatta de mest utmärkande resultaten från vår undersökning. Vi tolkar sedan fritt delar av vårt resultat och därefter granskar vi kritiskt vårt arbete. Avslutningsvis lämnar vi några funderingar kring vidare undersökningar av området.

Vårt övergripande syfte med undersökningen var att ta reda på om eleverna i åk 1 på några yrkesprogram planerar att läsa in högskolebehörighet inom ramen för sitt program. Vårt resultat visar att sex av våra åtta elever planerar att göra det. Detta var ingen överraskning för oss utan gick i linje med de tankar vi hade innan vi startade hela processen med vårt arbete. Studie- och yrkesvägledare hade under vår praktik gett oss signaler på att de uppfattade att eleverna på yrkesprogrammen skulle välja att läsa in högskolebehörigheten. De mest framträdande orsakerna bakom elevernas agerande är att de antingen har för avsikt att läsa vidare på högskola eller att ha högskolebehörigheten som en säkerhetsfaktor. Eleverna vill inte stänga några dörrar, utan ha möjlighet att ändra sina planer senare i livet. Elevernas tankar om framtiden visar att sex av åtta elever planerar att arbeta direkt efter avslutad gymnasieutbildning. Flera elever ger uttryck för att på lång sikt förverkliga sina yrkesdrömmar. Vårt resultat gav oss dock inga utförliga svar om elevernas framtidsplaner. Eleverna gav inte uttryck för några detaljerade planer och några av eleverna kunde inte föreställa sig vad de gör längre fram i tiden. Vi tolkar detta som att det kan vara svårt i så unga år att veta vad framtiden kommer att innebära.

Vid vår analys kan vi spåra det historiskt återkommande problemet för yrkesutbildningen som har handlat om dess djup och bredd. Alla fyra killarna ser ljust på arbetsmarknaden efter VF-programmet och att få ett arbete känns viktigt för dem. De tre killar som har valt att läsa in sin behörighet vill säkerställa framtida valmöjligheter. Tre av tjejerna i vår studie, som valt att läsa in sin högskolebehörighet, hade en speciell utbildning i åtanke. Två av dem går på BF-programmet och en går HVFRI. I beskrivningen av BF går att utläsa att det kan leda till många olika yrken. Ett av dessa yrken, personlig assistent, är även sökbart från Vård- och omsorgsprogrammet (Arbetsförmedlingen, 2012). Det vi frågar oss är om en bredd på yrkeskunskapen på programmen är positiv eller om det istället blir otydligt, då en yrkesexamen leder till många olika yrken. Inriktningen till frisör på Hantverksprogrammet får anses vara specialiserad och ger då mer djup än bredd. Kanske detta blir ett problem för frisöreleverna som inte har så många alternativ då det är stor konkurrens på arbetsmarknaden för frisörer? Om de anställda, som Sullivan och Baruch (2009) beskriver, är mer rörliga på arbetsmarknaden nu än tidigare så kanske det behövs en bredd i kunskapen? Om det inte finns en bredd på yrkesutbildningen kanske eleverna behöver kunna läsa vidare på högskolan för att själva skaffa sig en bredd på sina kunskaper och därmed vidga sina framtida möjligheter? Att bredda sina kunskaper kan då också handla om att skaffa sig mer allmänutbildning. En annan syn på yrkesutbildningen är att ett ökat djup ger mer yrkeskunskap och specialistkompetenser, vilket kan göra eleverna på yrkesprogrammen mer anställningsbara. Yrkesprogrammets djup/bredd och allmänutbildning/yrkesutbildning är märkbara dilemman.

I resultatet uttrycker de flesta eleverna inget större missnöje med studie- och yrkesvägledningen på grundskolan. Vi frågar oss om det kan vara så att eleverna inte vet vad de kan förvänta sig av den studie- och yrkesvägledande verksamheten? Eleverna har kanske svårt att ha en åsikt om något de inte har grepp om hur det skulle kunna organiseras? I de allmänna råden för studie- och yrkesorienteringen (Skolverket, 2009) står klart och tydligt vad studie- och yrkesorienteringen ska innehålla och att den är ett uppdrag för all personal på skolan. Den ska pågå under hela skolgången och tillsammans med god vägledning förbereda eleverna inför studie- och framtidsval. Enligt våra resultat efterföljs inte dessa råd. Frågan är hur eleverna skulle ha upplevt sitt gymnasieval och hur de hade valt om de fått den förberedelse de allmänna råden förespråkar? Dresch och Lovén (Lundahl red, 2010) betonar att det är viktigt att vägledningen ger en större insikt om habitus och vad som påverkar val och beslutsfattande. Ska det uppfyllas krävs det mer av vägledningen än endast insatser i samband med gymnasievalet eller vid prao-perioder. Även om det utifrån vår studie är svårt att uttala sig i någon större utsträckning om vägledningen på gymnasiet säger de flesta eleverna att de har fått information om det individuella valet. Dock funderar vi på om frånvaro av information för den elev som var sjuk vid informationstillfället, kan ha påverkat hennes val. Hon uttrycker att det var slumpen som avgjorde hennes val. Vi undrar om det kan ha handlat om att hon inte visste vilka valalternativ hon hade? Elever som inte får tillräcklig vägledning blir utlämnade åt det ev. stöd som föräldrarna eller andra i omgivningen kan ge. De elever som har föräldrar med studiebakgrund känner då bäst till valalternativen medan det för elever med föräldrar utan studiebakgrund blir svårare. Elevernas habitus spelar här en stor roll och detta behöver medvetandegöras i vägledningen.

I vår undersökning har vi intervjuat åtta elever. Detta är ett för litet underlag för att vi ska kunna göra några generaliseringar eller dra några övergripande slutsatser. Vi kan endast uttala oss om vad just våra elever tycker och tänker. Vårt val av forskningsmetod blev en svårare process än vi först tänkt oss. Initialt ville vi utifrån vår undersökning kunna uttala oss om ett större antal elever. Därför föll vårt första metodval på enkätundersökning. Genom en enkätundersökning hade vi troligtvis kunnat få reda på om en stor andel elever på en eller flera skolor planerar att läsa in högskolebehörighet inom ramen för gymnasieprogrammen. Dock hade det varit svårt att uttala sig om de orsaker som ligger bakom elevernas planer och vad som påverkat dem. I efterhand kan vi konstatera att vi med kvalitativa intervjuer fått svar på våra forskningsfrågor. Metodbytet kan anses ha ökat validiteten i vårt arbete. En svårighet som dök upp under arbetets gång var sökandet efter elever till intervjuerna. Då vi först tog kontakt med mentorer för att vid klassbesök eftersöka elever kändes det som ett bra beslut. Vår avsikt var att genom en personlig kontakt kunna hitta elever som ville intervjuas. Detta visade sig vara svårare än vi tänkt oss och de elever vi slutligen fick kontakt med förmedlades via studie- och yrkesvägledare eller specialpedagog på skolan. Så här i efterhand hade en förmedling av elever att intervjuas via personalen varit en mer fruktbar väg från början, vilket också hade minskat vår tidspress. En annan svårighet var urvalet av program. Från början valde vi att vända oss till ett yrkesprogram med övervägande tjejer och ett med övervägande killar. Vår avsikt var att undvika en snedvridning av resultatet på grund av kön. Som en följd av våra svårigheter att hitta undersökningselever tvingades vi vända oss till andra program än de vi tänkt från början. Det medförde att vi slutligen intervjuade elever på tre olika program.

Ur ett könsperspektiv tror vi inte att detta har haft någon påverkan på vårt resultat då könsfördelningen ändå blev lika. Dock har det haft betydelse för resultatet vilka program som ingått i vår undersökning men den aspekten skulle ha funnits även vid val av andra program.

Trots att vår undersökning är liten i omfattning tycker vi oss ha fått fram en del intressanta resultat, vilket vi redogjort för i avsnitten om resultat, analys och här i slutdiskussionen. Nu har de flesta elever i åk 1 på yrkesprogram runt om i landet gjort sina individuella val mot bakgrund av de nya förutsättningar som ges i Gy 11. Eftersom detta är av intresse både ur ett samhällsperspektiv och ett individperspektiv är området viktigt att följa upp i fortsatta undersökningar. En större kvalitativ studie skulle vara intressant att ta del av. Hur tänker och planerar eleverna utifrån den reformerade gymnasieskolans förutsättningar? Går det att se tendenser och göra jämförelser över landet/mellan programmen/utifrån kön och finns det möjlighet till generaliseringar? Det skulle också vara intressant med en större kvantitativ undersökning som kan visa hur stor andel av eleverna som kommer att läsa in högskolebehörighet och hur stor andel som inte kommer att göra det. I vår undersökning ställde vi oss inte frågan om vad eleverna tycker om de nya förutsättningarna för högskolebehörighet på yrkesprogrammen. Till viss del kom elevernas tankar i frågan ändå fram. Det skulle dock vara intressant att undersöka detta vidare. En av orsakerna till att regeringen ville förändra förutsättningarna för högskolebehörigheten var att minska avhoppet från gymnasieskolan och minska ungdomsarbetslösheten. Framtida undersökningar kan kanske ge oss svar på effekterna i dessa avseenden. Det känns också angeläget att följa utvecklingen av antalet sökanden till yrkesprogrammen, vilket varit en framträdande fråga i debatten.

Mot bakgrund av "Careership-teorin" (Hodkinson & Sparkes, 1997) har elevernas handlingshorisont, när det gäller deras val till gymnasiet och det individuella valet, varit påverkad av omgivningen och olika aktörer i större eller mindre utsträckning. Utbildningspolitiken styr, genom behörighetskrav både till gymnasiet och till högskolan, vad som är möjligt för eleverna att välja. Politiken styr även innehållet på utbildningen, vilket också spelar en roll för elevernas val. Tidigare reformer av yrkesutbildningen har framfört vikten av att ge goda baskunskaper både i allmänna ämnen och i yrkesämnen. Tanken var att färdigutbildningen sedan skulle ske i arbetslivet. Tankarna som föregick den senaste gymnasierformen handlade om att yrkesutbildningarna ska ge kompetens och förkunskaper som efterfrågas av branscher och arbetsgivare. Detta ska uppfyllas genom att öka de praktiska delarna av utbildningen. Färdigutbildningen ska i större utsträckning ske inom gymnasiet ramar.

När vi tänker övergripande kring vårt problemområde ser vi att det till syvende och sist handlar om hur vi i samhället väljer att se på denna fråga. Vi kan identifiera två synsätt. Båda synsätten vill ge samhället en välutbildad arbetskraft. Det som skiljer dem åt är vad som utmärker en välutbildad arbetskraft. Vill vi förse samhället med en arbetskraft med hög specialiserad yrkeskompetens? Eller vill vi ge samhället en arbetskraft med en bredare allmänkompetens? Vår avsikt är inte att ta ställning i denna fråga utan kan bara konstatera att dessa synsätt existerar och de kommer säkerligen påverka yrkesutbildningen även i framtiden.

Slutligen tyder våra resultat på att de flesta eleverna vill ta det säkra före det osäkra när det gäller att läsa in högskolebehörigheten. Om yrkes eleverna i landet väljer på samma sätt som eleverna i vår undersökning innebär det i praktiken att reformen inte gör någon större skillnad mot tidigare. Eleverna väljer själva att öka de teoretiska inslagen i utbildningen. De flesta är inte beredda, så tidigt i livet, att göra ett val som begränsar dem. Vår slutsats är att det viktigaste för eleverna i deras individuella val är att hålla vägarna öppna.

8. Referenser

Arbetsförmedlingen, *Yrkeskompassen*, www.arbetsformedlingen.se, Hämtad: 2012-05-16

Björklund, Jan (2012), *Unga ska ha jobb*. Folkpartiets nyhetsbrev 10/3-2012. Hämtad: 20120501

Broady, Donald (1998), *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*. ILU, Uppsala universitet.

Börjesson, Mikael (1996), *Det naturliga valet: en studie i studenters utbildningsval och livsstilar*, I: Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi. Nr 11, Stockholm: HLS

Ejlertsson, Göran (2005), *Enkäten i praktiken*, Lund: Studentlitteratur

Eriksson, Robert och Jonsson, Jan O (2002), *Varför består den sociala snedrekryteringen?* Pedagogisk forskning i Sverige, 2002, årgång 7, nr 3.

Gymnasieintagningen (2012), *Antagningsstatistik 2011*

Haugseth, Elisabeth (2011), *Gy 11 Förstärkning av skolans sorteringsfunktion? – En studie om ungdomars gymnasieval efter 2011 års gymnasiereform*, Linnéuniversitetet

Hodkinson, Phil & Sparkes, Andrew C (1997), *Careership: A sociological Theory of Career Decision Making*, British Journal of Sociology of Education, 18:1

Karlsson, Lars-Olof (2012), *För stor press på unga att välja utbildning*, <http://www.cisionwire.se/goteborgs-universitet/r/for-stor-press-pa-unga-att-valja-ratt-utbildning.c9260021>, Göteborgs Universitet, Publicerad 2012-05-15, Hämtad: 2012-05-21

Kvale, Steinar och Brinkman, Svend (2009), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur

Lundahl, Lisbeth (red.) (2010), *Att bana vägen mot framtiden. Karriärval och vägledning i individuellt och politiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Olofsson, Jonas, *Högre utbildning löser inte alla problem*, Göteborgs-Posten, <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.329426-hogre-utbildning-loser-inte-alla-problem> Publicerad 2010-03-12, Hämtad: 2012-02-19

Prop. 1990/91:85, *Växa med kunskaper – om gymnasieskolan och vuxenutbildningen*, www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Vaxa-med-kunskaper---om-gymnas_GE0385/?text=true, Hämtad: 2012-05-03

Prop. 2003/04:140, *Kunskap och kvalitet – elva steg för utveckling av gymnasieskolan*, <http://www.sweden.gov.se/sb/d/232/a/21568>, Hämtad: 2012-05-03

- Prop. 2008/09:199, *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan*.
www.sweden.gov.se/sb/d/11356/a/126461, Hämtad: 2011-10-20
- Skolverket (2005), *Utvärdering av vägledning i det offentliga skolväsendet*, Dnr 2004:03201,
www.skolverket.se, Hämtad 2012-05-02
- Skolverket (2007), *Kvalitetsgranskning av studie- och yrkesorientering inom grundskolan*,
www.skolverket.se, Hämtad 2012-05-02
- Skolverket (2009), *Allmänna råd och kommentarer om studie- och yrkesorientering*,
www.skolverket.se, Hämtad 2012-05-03
- Skolverket (2010), *Betyg och studieresultat i gymnasieskolan 2009/10*, PM, Dnr 71-2010-4
- Skolverket (2011), *Preliminära förstahandsval till gymnasieskolan hösten 2011*, PM, Dnr 2011:69
- Skolverket (2011), *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011 (Gyll)*, www.skolverket.se
- Skolverket (2012), *Statistik och analys*, www.skolverket.se, Hämtad 2012-06-11
- Skolverket (2012), *Nya gymnasieskolans program med översättningar*, www.utbildningsinfo.se, Hämtad 2012-04-29
- SOU 2002:120, *Åtta vägar till kunskap*, <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/718>, Hämtad: 2012-05-03
- SOU 2008:27, *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola*.
www.sweden.gov.se/sb/d/10005/a/101587, Hämtad: 2011-10-20
- Sterndal, Johan T, *Svik inte de unga hantverkarna*, SvD OPINION,
http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/svik-inte-de-unga-hantverkarna_6048953.svd,
Publicerad 29/3 2011, Hämtad 2012-02-19
- Stukát, Staffan (2011), *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Sullivan, Sherry E. & Baruch, Yehuda (2009). *Advances in Career Theory and Research: A Critical Review and Agenda for Future Exploration*. *Journal of Management*, 35:6, 1542-1571.
- Trost, Jan (2010), *Kvalitativa intervjuer*, Lund: Studentlitteratur
- Vetenskapsrådet (2002), *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, www.vr.se/download/18.../forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf, Hämtad: 2012-05-03

INTERVJUGUIDE

Hur planerar eleverna vad gäller att läsa in högskolebehörighet respektive inte läsa in högskolebehörighet inom ramen för de möjligheter som ges inom programmen?

- Hur kom det sig att du valde just det här programmet?
  - Hur trivs du på programmet?
  - Har du/har du haft något drömyrke?
  - Var det ditt förstahandsval?
  - Har du funderat på något annat program?
  - Vad är bra med programmet?
  - Vad är mindre bra?
  - Vad var det som fick dig att bestämma dig för programmet?

- Hur fick du information inför ditt gymnasieval?
  - Om du tänker tillbaka till när du gick i nian. Vilken information fick du inför ditt gymnasieval? *(t.ex. från lärare, genom studiebesök eller på mässor, från SYV om t.ex. manliga/kvinnliga yrken, om arbetsmarknaden, om skillnaden mellan yrkesprogram/högskoleförberedande program, vad högskolebehörighet innebär, om hur man läser in högskolebehörigheten; att man kan behöva läsa utökat program, om grundläggande behörighet/särskild behörighet)*
  - Hade du samtal med SYV? *(t.ex. i grupp eller enskilt)*
  - Fanns det något du saknade?
  - Hur upplevde du valet? *(t.ex. lätt, svårt, krångligt)*

- Hur tänkte du inför ditt individuella val?
  - Vilken information har du fått inför ditt individuella val? *(t.ex. möjligheten att läsa in högskolebehörigheten)*
  - Vem gav den informationen?
  - Upplever du att du vet vilka ämnen/kurser du måste välja för att få grundläggande behörighet?

Vilka faktorer har spelat in för elevernas beslut att läsa in högskolebehörigheten eller att inte göra det?

- Vad har du för intressen?
  - Vad tycker du om att göra på fritiden?
  - Vilket ämne tyckte du bäst om i grundskolan?
- Hur pratade ni hemma om ditt val till gymnasiet?
  - Vad tyckte mamma och pappa? (*och ev. syskon*)
  - Hur tror du att din familj har påverkat ditt val?
  - Vad jobbar mamma och pappa med och vad har de gått för utbildning?
  - Vad tycker familjen om att göra på fritiden?
- Vad tycker du kan ha påverkat ditt val? (*t.ex. åsikter från kompisar, lärare, SYV, inspirerad av någon byggarbetare/frisör, PRAO*)
- Hur tänker du kring det här med teori och praktik? (*t.ex. tycker mest om att jobba praktiskt eller teoretiskt, att yrkesprogrammen inte är lika teoretiska som tidigare*)
  - Hur har du upplevt grundskolan? (*t.ex. vad var lätt/svårt?*)

Hur tänker eleverna kring sin framtid i ljuset av de nya behörighetsrelgerna?

- Hur tänker du kring din framtid?
  - Vad tänker du att du vill göra direkt efter gymnasiet? (*t.ex. börja jobba, studera, resa, eller något annat?*)
  - Hur ser arbetsmarknaden ut för dig? Är det lätt/svårt att få jobb?
  - Hur tänker du kring högskolestudier? Planerar du att läsa vidare? (*t.ex. universitet eller yrkeshögskola*)
  - Om du tänker 10 år framåt i tiden, hur skulle du vilja ha det då? Hur tror du att du har det?